

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

**Hodnoty v životě lidí
žijících ekologickým způsobem života**

Bc. Kristýna Hoftová

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Kubišová

2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci napsala samostatně s použitím uvedených zdrojů.

.....
Bc. Kristýna Hoftová

Ve Velké Popovici 27. 11. 2012

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce, PhDr. Zuzaně Kubišové, za ochotu, poskytnuté konzultace, rady, podněty a pomoc při korekturách.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na životní hodnoty lidí, kteří žijí ekologickým způsobem života. Rozděluje se na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zaměřuje na pojmy z ekologie, zabývá se životním stylem a klade důraz především na popis hodnot, které jsou spojeny s ochranou přírody. Věnuje se trvale udržitelnému rozvoji a popisuje ekologické zemědělství. V praktické části je provedena analýza kvalitativního výzkumu, který byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů s ekologickými zemědělci. Práce zjišťuje, jaké hodnoty, názory a postoje mají ekologičtí zemědělci a zda se jim v průběhu hospodaření změnily.

Klíčová slova: ekologie, trvale udržitelný rozvoj, životní styl, hodnoty, ekologické zemědělství, ekologičtí farmáři

Abstract

The master thesis deals with life values of ecologically living people. It is divided into a theoretical and practical part. In its theoretical part it focuses on terms used in ecology, lifestyle and the description of values linked to the protection of environment. It deals with the concept of sustainable development and describes ecological farming. The practical part of the thesis analyses the qualitative research which was done in the form of semi-structured interviews with ecological farmers. The thesis focuses on values, opinions and sentiments of ecological farmers and whether these have undergone any change during their farming.

Key Words: ecology, sustainable development, lifestyle, values, ecological farming, ecological farmers

Obsah

Úvod.....	8
1. Člověk a příroda.....	9
1.1. Trvale udržitelný způsob života.....	14
1.1.1. Trvale udržitelný rozvoj a ekonomika ..	17
1.2. Ekologické zemědělství	19
1.2.1. Přístupy k pěstování rostlin a chovu zvířat v ekologickém zemědělství.....	21
1.2.2. Vývoj ekologického zemědělství.....	24
1.2.3. Biofarmy v České republice.....	32
2. Životní styl.....	36
2.1. Životní hodnoty a postoje.....	41
2.1.2. Životní hodnoty a ekologie.....	43
2.2. Ekologický životní styl.....	47
3. Praktická část – kvalitativní výzkum.....	50
3.1. Metodologie výzkumu	50
3.2. Ekofarmáři jako předmět výzkumu.....	53

3.3. Základní údaje o ekofarmách.....	54
4. Ekofarmáři a jejich pohled na svět	57
4.1. Rodinná tradice.....	58
4.2. Co znamená pro ekologické farmáře příroda?	62
4.3. Vztah farmářů k technice	67
4.4. Volný čas	70
4.5. Životní hodnoty a postoje farmářů	72
4.6. Pohled farmářů na dnešní společnost a budoucnost	78
Závěr.....	82
Použitá literatura	86
Přílohy	89

Úvod

Tato diplomní práce se zaměřuje na životní hodnoty lidí, kteří žijí ekologickým způsobem života. Toto téma jsem si vybrala v návaznosti na mou bakalářskou práci, ve které jsem se věnovala lidem, kteří žijí ekologickým způsobem života. V mé diplomní práci jsem toto téma více specifikovala a zaměřila se na ekologicky hospodařící farmáře a jejich životní hodnoty a postoje.

V práci je nejprve ukázáno, že člověk a příroda mohou existovat pouze ve vzájemném propojení. Jsou definovány základní pojmy týkající se trvale udržitelného způsobu života. Poté se pozornost obrací k ekologickému zemědělství jakožto jednomu z možných propojení člověka s přírodou v dnešní době. Cílem těchto kapitol je popsat, jak se ekologické zemědělství odlišuje od zemědělství, které nemá přívlastek ekologické. Uvádí se zde odlišné přístupy k ekologickému zemědělství a je zde také popisován vývoj ekozemědělství v České republice. Jedna z kapitol se pak věnuje biofarmám, jejich vývoji a postupům, které zde uplatňují.

Další část diplomní práce popisuje životní styl, hodnoty a postoje. Věnuje se ekologickému životnímu stylu a v této části volně navazuje na mou bakalářskou práci.

Součástí práce je kvalitativní výzkum, který probíhá formou strukturovaných rozhovorů s farmáři, kteří provozují ekologické zemědělství a ekologický způsob chovu zvířat. Zaměříme se na farmy, které jsem osobně navštívila a provedla zde rozhovory. Součástí mé práce je popis metodologie výzkumu a analýza vybraných témat, které jsem vybrala na základě uskutečněných rozhovorů. Mezi zkoumaná témata mého výzkumu patří touha farmářů navázat na rodinnou tradici, pohled na přírodu, vztah k technice a trávení volného času. Největší částí této analýzy je téma životních hodnot a postojů ekologických farmářů. Zajímavý je také jejich názor na společnost a budoucnost.

Cílem této práce je prozkoumat životní hodnoty lidí, kteří vlastní ekologickou farmu, a přiblížit osobní motivy, které je vedou k jejich povolání.

1. Člověk a příroda

V této kapitole upozorním na propojení člověka a přírody, které, jak by se mohlo zdát, je neustále umenšováno snahou člověka ovládnout a podřídit si přírodu. Musíme si ale uvědomit, že jsme stále součástí přírody. „Člověk se evolučním procesem z přírodního prostředí nejenom jakoby vyčlenil, ale svými pragmatickými zásahy ho dokonce přetvořil (kultivoval, pacifikoval) k obrazu svému“. ¹ „Lidé jsou mimo přírodu a přitom beznadějně v ní, všichni se povznášíme, individuálně i kolektivně, nad konečnost svého tělesného života, a přesto víme (nemůžeme nevědět, ačkoliv děláme vše proto, abychom zapomněli), že vzlet života nevyhnutelně (a doslovně) padá k zemi.“ ²

„Lidé si okolo sebe vytváří druhou (abiotickou) přírodu.“³ Tu představuje svět společnosti a kultury. Tuto „přírodu“ si začali vytvářet již v minulosti, jako důvody se v knize *Sociologie životního stylu* uvádí tyto důvody: kvůli kompenzaci svých druhových nedostatků (například v oblasti tělesných smyslů), za účelem narůstajících potřeb (zejména sociálních a kulturních), v chtivosti po zlepšení kvality života a maximalizaci pohodlí. Z původního člověka jakožto obyvatele přírody se stal spíše dobyvatel přírody a dnes vystupuje člověk i v roli režiséra přírody.⁴

Velkými mezníky ve vztahu člověka k přírodě jsou především doba osvícenství a pak nástup průmyslové revoluce, kdy došlo k nezadržitelnému a prudkému rozvoji speciálních věd. Z našeho pohledu to byla právě průmyslová revoluce, která přispěla k tomu, že je člověk přesvědčen, že ovládl přírodu. „Intenzita a nevratnost lidských zásahů do přírody s procesem industrializace/modernizace totiž dosáhla takových rozměrů a rychlosti, že se z člověka sběrače, člověka rolníka a později dělníka či továrníka stal člověk (ne)chtěný strážce a bohužel i nemilosrdný destruktork

---

¹ Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o. s. 10.

² Bauman Zygmunt, 2004: Individualizovaná společnost. Praha: Mladá fronty. s. 10.

³ Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o. s. 10.

⁴ Tamtéž. s. 10.

všeho živého“.⁵ Lidé začali poměřovat pokrok pouze z materiálního hlediska, podle toho, kdo si nashromáždí více předmětů a kdo vydělá více peněz ve svém zaměstnání. „To, co hmotné podmínky „kvalitního života“ zřejmě zlepšuje, se automaticky stává prioritou, aniž by se někdo ptal, jestli je život pak jako kvalitní vnímán“.⁶ Začalo se používat spojení slov hmotná životní úroveň a kvalita života jako synonyma. Znamená to tedy, že životní hodnoty lidí se začínají orientovat více na hmotnou spotřebu. Mezi lidmi pak narůstá nervozita a uměle vytvořené tempo života.⁷

„Krise životních podmínek na zemi nás možná popostrčí na správnou cestu, k níž dojdeme díky tomu, že se budeme jinak dívat na pokrok, efektivnost a racionální kroky. Ekologická krize může vyvolat novou renesanci – nové společenské typy spoluzití doprovázené zcela jinak chápanou technikou, ekonomickým růstem (jež bude méně škodlivý) a životem daleko bohatším na prožitky“.⁸ Vede tedy cesta k trvale udržitelnému způsobu života v přehodnocení našich hodnot a vzniku jiného společenského soužití, jak píše Naess?

Ivan Klíma v knize *Jak přežít blahobyť* upozorňuje, že člověk si kolem sebe vytvořil umělý svět. Během historie člověk měnil prostředí, v němž žil, a vytvářel tak svět, jenž se lišil od světa přírodního.⁹ Naráží zde hlavně na vznik velkoměst, jejichž prostředí je zcela odlišné od toho, kde lidé žili dříve. Velkoměsta a prostředí těchto míst, označuje jen za první stupeň umělého světa. Lidé si vytvořili i další úroveň, kterou představují počítače, média rozličné technologie, kterými lze reprodukovat přírodní prostředí a život kolem nás. Tento „stínový život“ ochuzuje člověka o to nejpodstatnější: styk s lidma a život s přírodou. Zároveň mu však připadá pestřejší, zajímavější a především spolehlivější, v něm už nehrozí žádná z nebezpečí, která ho ohrožují ve světě skutečném.¹⁰ Jak je tedy možné, že někteří lidé se chtějí vymanit z tohoto „umělého světa“ a utíkají proto z velkoměst a chtějí se

---

⁵ Tamtéž. s. 11.

⁶ Naess Arne, 1993: *Ekologie, pospolitost a životní styl*. Bratislava: ABIES. s. 43.

⁷ Tamtéž. s. 44.

⁸ Tamtéž s. 46.

⁹ Klíma Ivan, 2001: *Jak přežít blahobyť*. Brno: Doplněk. s. 27.

¹⁰ Tamtéž. s. 29.

svým životním stylem a hodnotami navrátit k přírodě a více ji propojit se svým reálným životem?

Ulrich Beck se zabývá otázkou přírody a společnosti. Podle něj skončilo stavění přírody a společnosti proti sobě. Příroda se již nedá odpoutat od společnosti a zároveň tento vztah funguje i opačným směrem. Společnost nemůže existovat bez přírody.¹¹

Připomenu, že v 19. století byla příroda chápána v rámci sociálních teorií jako něco, co je dané, přikázané, co si lze podmanit a vládnout tomu, něco, co nám to patřilo. „Kladla přírodu jakoby stojící proti nám, jako něco ne-společenského“.¹²

„Na konci 20. století není příroda ani dána, ani přikázána ale stává se dějinným produktem, vnitřním vybavením civilizačního světa ničeným nebo ohrožovaným v přirozených podmínkách své reprodukce“.¹³ To by pak znamenalo, že ničivé zásahy do přírody se stávají součástí společenského, ekonomického a politického života. Vedlejším účinkem, který se stává spíše neviditelným, je zespolečenštění ničivých zásahů do přírody a různých forem ohrožení přírody.¹⁴ Ničení a devastace životního prostředí tedy začíná být považováno za normální součást lidského života.

Toto pak klade docela nové výzvy pro vysoce průmyslovou světovou společnost. Příroda tedy již neleží „mimo“ člověka, ale je součástí jeho života, prolíná všechny oblasti jeho žití. „Environmentální problémy nejsou problémy týkající se jen okolního prostředí, ale jsou to - ve své genezi a důsledcích – problémy společenské, problémy člověka, jeho dějin, jeho životních podmínek, jeho vztahu ke světu a ke skutečnosti, jeho ekonomického, kulturního a politického zřízení“.¹⁵ Podle Ulricha Becka, se tedy příroda stala součástí společnosti a kdo uvažuje o přírodě a společnosti jakožto o oddělených entitách, uvažuje v jiném, než ve 20. či 21. století.

Podobně jako Ivan Klíma zavedl pojem umělý svět, i Beck píše o umělé přírodě. Uvádí zde příklad s přírodovědci - jedná se zde o přírodu,

---

¹¹ Beck Ulrich, 2011: Riziková společnost. Praha : Slon. s. 106.

¹² Tamtéž. s. 107

¹³ Tamtéž. s. 107.

¹⁴ Tamtéž. s. 107.

¹⁵ Tamtéž. s. 108.

kteřá je zkoumána vědci. „I vědci nezaujímají vůči přírodě pouze vědecký postoj. Jsou ve svém konání a poznávání vykonavateli společensky generalizovaného požadavku, jež představuje ovládnutí přírody“. ¹⁶ Za vědci musí stát nějaká instituce nebo organizace, aby bylo zkoumání přírody vůbec možné. Závěry, které přírodovědci předloží, ovlivňují společnost jak z kulturního hlediska, tak z ekonomického a politického. „A tím, s čím se zde jedná jako s „přírodou“, je interní „druhá příroda“ integrovaná do civilizačního procesu“. ¹⁷

„Člověk je tvůrce společnosti, která je jeho zrcadlem, ale zároveň je i on jejím produktem. Je jak bytostí společenskou (sociální, skupinovou), historickou (tvořící dějiny a tvořenou dějinami) a kulturní, tak bytostí přírodní, s celou řadou přirozených potřeb, instinktů a pudů“. ¹⁸

Jedním z dnešních propojení mezi člověkem a přírodou by mohlo být právě ekologické zemědělství a principy, které v něm mají fungovat. V 19. století se začala objevovat myšlenka, že nejenom s člověkem by se mělo nakládat humánně, ale i s přírodou a hlavně se zvířaty. „V roce 1824 vznikl v Anglii první spolek ochrany zvířat.“¹⁹ Tato iniciativa se začala nejprve zajímat o přetěžování tažných zvířat, později se přidala kritika velkých chovů zvířat a do této doby se kladou i počátky vzniku vegetariánství. Začaly vznikat různé zákony na ochranu zvířat a pomalu začala být společnost citlivější k těmto otázkám. „Lidé začali vnímat jako neetické zvířecí zápasy, sporty se zvířaty, lov, cirkusy, odchyt zvířat pro zoologické zahrady a nakonec i nesprávný chov domácích zvířat.“²⁰ Z těchto iniciativ postupně vzešla otázka, jestli je vůbec člověk důležitější než zvíře. Tato otázka se pak stala hlavním etickým motivem, podle kterého dnes některá ekologická hnutí jednají.²¹

Existují různé etické principy, které stojí v základech ekologického zemědělství. Jednou z nejmladších z nich je teorie spravedlnosti. Začala se na zvířata uplatňovat relativně nedávno. „Podle tohoto principu je třeba

---

¹⁶ Tamtéž. s. 108.

¹⁷ Tamtéž. s. 108.

¹⁸ Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o. s. 16.

¹⁹ Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2005: Ekologické zemědělství. Šumperk: PRO – BIO. s. 33.

²⁰ Tamtéž. s. 33.

²¹ Tamtéž. s. 33.

zachovávat rovnost v právech a svobodách a respektovat nerovnosti způsobené odlišnými představami o hodnotách.“²² V praxi to vlastně znamená, že se máme ohlížet i na potřeby zvířat a nejenom naše. V podstatě bychom neměli dělat zvířatům nic, co by i nám bylo nepříjemné. Tento princip se nejvíce využívá při tvorbě zákonů o ochraně zvířat

Ve své práci ukazují, že jedním z možných propojení přírody a člověka v dnešní době, je možné vidět na životě lidí, kteří vlastní ekofarmu, kde se snaží o ekologické zemědělství a etický přístup ke zvířatům.

---

²² Tamtéž. s. 33.

1.1. Trvale udržitelný způsob života

Co znamená trvale udržitelný rozvoj? V anglickém překladu se pro trvale udržitelný rozvoj většinou používá výraz „Sustainable Development“.²³ Jde o velice rozšířený pojem, který v sobě spojuje ideu ochrany životního prostředí a zároveň jeho rozvoje. Je hlavní myšlenkou strategie ochrany přírody ve světovém měřítku.

Myšlenka trvale udržitelného rozvoje pochází z dokumentu OSN z roku 1987. Podle OSN je trvale udržitelný rozvoj: „Rozvoj, který uspokojuje naše dnešní potřeby takovým způsobem, aby to neohrožovalo šance budoucích generací uspokojovat potřeby jejich.“²⁴ V zákonu ČR o životním prostředí (č. 17/1992 Sb.) je tato definice trvale udržitelného rozvoje: „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“²⁵

Chceme-li pochopit hlavní myšlenku trvale udržitelného rozvoje, rozvinutou v šedesátých letech, je nutné pochopit i jiná témata z minulosti. Mezi ně patří ochrana přírody, rozvoj tropické ekologické vědy, rostoucí obavy o budoucnost lidstva, rostoucí obavy z hrozící celosvětové ekologické krize a obavy o životní prostředí, jak byly prezentovány na konferenci OSN ve Stockholmu v roce 1972.²⁶

Ochrana přírody stála u zrodu konceptu trvale udržitelného rozvoje. Jednalo se převážně o ochranu zvířat. Již v 19. století se začaly zakládat národní parky, rezervace a to především ve Velké Británii, USA, Kanadě, Austrálii. Tato myšlenka se šířila i do kolonií a v jižní Africe, kde z důvodů intenzivního lovu zvířat bylo vyhubeno mnoho druhů, vznikl v roce 1900

---

²³ Ganguly Prabir, 1997 : Trvale udržitelný rozvoj. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. s. 7.

²⁴ Keller Jan, 1995: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. Praha: G plus G. s. 32.

²⁵ www.mzp.cz [online]. Zákon o životním prostředí. [cit.4.10.2012]. Dostupné z WWW:<<http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/5b17dd457274213ec12572f3002827de?OpenDocument>>.

²⁶ Ganguly Prabir, 1997 : Trvale udržitelný rozvoj. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. s. 11.

zákon „O ochraně zvířat, ptactva a ryb v Africe.“²⁷ V západní Evropě se mezitím začal zvyšovat tlak na vytvoření organizace na ochranu přírody. V roce 1913 byla v Bernu podepsána smlouva o založení Konzultativní komise pro mezinárodní ochranu přírody za účasti 17 zemí Evropy. Toto pak vyústilo v založení Mezinárodního ústavu pro ochranu přírody (International Office for Protection of Nature), v roce 1934. Po Druhé světové válce byla založena v roce 1947 s pomocí UNESCO (United Nations Education Scientific and Cultural Organisation) Mezinárodní unie pro ochranu přírody. „Tato organizace od roku 1956 vystupuje pod zkratkou IUCN (International Union for Conservation of Nature).“²⁸ Zabývá se ekologií v širším globálním měřítku. „Důležité je poznamenat, že v této organizaci vždy dominovali ochranáři z Evropy a Ameriky a proto se ochrana vždy spojovala s rozvojem. Tento postupný vývoj myšlenek, vztahujících se k ochraně životního prostředí byl předchůdcem koncepce trvale udržitelného rozvoje.“²⁹

Existuje nutnost prosazovat strategii trvale udržitelného způsobu života, jestli nechceme vyčerpát všechny naše přírodní zdroje a musíme se zaměřit se na energeticky obnovitelné zdroje. Musíme hledat cesty, aby se neplýtvalo přírodními zdroji.³⁰ „Tento koncept slouží především jako hodnotová protiváha a alternativa, k těm trendům, ve vývoji moderní společnosti, které lze považovat za dlouhodobě neudržitelné, a to především kvůli jejich nepříznivým dopadům na naše životní prostředí. Záměrně s pojmem trvale udržitelného života užívám též pojmy trvale udržitelný život a trvale udržitelná společnost.“³¹ Jan Keller zároveň doplňuje, že pojem trvale udržitelný život se týká spíše jedince a jeho života, popřípadě života rodiny, a pojem trvale udržitelná společnost se týká již spíše směřování společnosti jako celku.³² V této práci se zaměříme spíše na mikrosouvislosti, týkající se pojmu trvale udržitelný život.

---

²⁷ Tamtéž. s. 11.

²⁸ Tamtéž. s. 12.

²⁹ Tamtéž. s. 12.

³⁰ Papoušek Jiří, 2000: Hovory o ekologii. Praha: Portál. s.16.

³¹ Keller Jan, 1995: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. Praha: G plus G. s. 18.

³² Tamtéž. s. 18.

Jan Vavroušek nechápe trvale udržitelný rozvoj jako nějaké striktně dané dogma, ale zdůrazňuje, že si musíme uvědomit směr jeho usilování. Tím je orientace na dlouhodobý časový horizont a úcta k živé i neživé přírodě. Vymezil tři základní kritéria, která by měla splňovat trvale udržitelná ekonomika. Prvním z nich je, aby byla ekonomika zaměřena na obnovitelné zdroje. Neobnovitelné zdroje by měly být čerpány jen v takové míře, abychom je všechny nevytěžili, a třetím kritériem se stává fakt, že nesmíme do přírody vypouštět více odpadu, než s čím jsou přirozené ekosystémy schopny se vyrovnat.³³

Trvale udržitelný rozvoj řeší především problém, že pokud se naše chování k přírodnímu prostředí nezmění, tak si zničíme prostředí okolo nás natolik, že nebude možné v něm žít. Je to otázka dlouhodobá na nadnárodní, státní i regionální úrovni.

Jan Keller upozorňuje nato, že musíme uvažovat, co by znamenala myšlenka trvale udržitelného rozvoje v praxi. V návaznosti na tuto myšlenku aspiruje diplomová práce svým zaměřením – výzkum farem s ekologickým zemědělstvím – na propojení praktické myšlenky udržitelného rozvoje a teoretického přístupu. Ekologické zemědělství je jedna z možností, jak prakticky aplikovat trvale udržitelný rozvoj, a to konkrétně v zemědělské produkci.

Keller rovněž upozorňuje na vazbu mezi ekologií a ekonomikou, která musí být upevněna, pokud chceme myšlenku trvale udržitelného rozvoje dlouhodobě provozovat. Zároveň zde hraje roli fakt, že trvale udržitelný rozvoj nemá nikoho omezovat.

„Tato strategie nepředpokládá nějakou formu donucování nebo násilí. To by popíralo základní filosofii trvale udržitelného způsobu života: dobrovolné rozhodování jednotlivců a malých skupin je zcela zásadní a nemůže být nahrazeno nějakým rozhodnutím z centra. Navrhujeme změnu způsobu života, která bude založena na kvalitě života, nikoliv na kvantitě spotřebovaných statků. Nelze klást rovnítko mezi množstvím spotřeby a spokojeností lidí, kvalitou života. Jakási forma uskrovnování ve smyslu

---

³³ Tamtéž. s. 33 -34.

šetrnosti je však nezbytná.“³⁴ Těmito slovy vyjádřil Josef Vavroušek jednu z myšlenek mé práce. Lidé, kteří se rozhodli žít ekologicky, budou mít své hodnoty postavené na kvalitním životě a ne na kvantitě nashromážděných věcí.

Jak konkrétně ukázat lidem, co se skrývá pod akademickým pojmem trvale udržitelný způsob života? Je třeba jim ukázat, že postupy a metody, jak snížit spotřebu, jsou k dispozici, aniž by s sebou přinášely výrazné strádání. Konkrétními kroky by mohlo být: „Podpořit rozvoj těch firem, které se zabývají úsporami a obnovitelnými zdroji energie, a výzkumu v této oblasti. Dát najevo, že energie je drahá. Ukázat pozitivní vizi, jak žít jinak, aniž by to znamenalo změnu zhoršení kvality života.“³⁵

Vhodnou metodou je i propagace alternativních výrobků. Upozornit na to, že existují i jiné způsoby nákupu než jen v hypermarketech. Za zmínku například stojí rozmáhající se trend „farmářských trhů“ v České republice. Tyto trhy, na kterých je možné zakoupit BIO potraviny, jsou provozovány na mnoha místech (především však v Praze), pravidelně v určité dny. A na těchto trzích prodávají své výrobky i někteří ekofarmáři, s kterými jsme dělala rozhovor v mém výzkumu.

1.1.1. Trvale udržitelný rozvoj a ekonomika

Když bychom chtěli realizovat myšlenku trvale udržitelného života, musíme se také zaměřit na praktické aspekty. Změnit zaběhlé stereotypy v našem myšlení a hlavně přehodnotit vývoj naší ekonomiky. Ekologicky vnímaví ekonomové upozorňují, že trvale udržitelný rozvoj je v rozporu s některými zaběhlými principy ekonomiky.

„Pokud by skutečně mělo dojít k zásadní hodnotové reorientaci směrem k hodnotám udržitelného vývoje, bylo by nutno znovu promyslet také mnohé naše představy o povaze skutečně udržitelné ekonomiky.“³⁶

Musí se změnit vztah společnosti k přírodě, uvědomělá skromnost a preferování ohledů na budoucnost, před okamžitým ziskem. Josef

---

³⁴ Tamtéž. s. 41.

³⁵ Tamtéž. s. 42.

³⁶ Tamtéž. s. 62.

Vavroušek na to navazuje svou analýzou hodnot, která je rozebrána v další části práce.

Jan Keller uvádí, že pokud bychom chtěli změnit svůj vztah k přírodě, museli bychom z ekonomického hlediska vyjmout celou jednu kategorii zdrojů. Předpokládá odklon od materiálního konzumu. Ideál dobrovolné skromnosti, pokud by byl sdílen více lidmi, než jen jednotlivci a osamocenými rodinami, by byl v podstatě to nejhorší, co by mohlo dnešní ekonomiku potkat. Proto je odklon od materiálního blahobytu k duchovně plnějšímu životu mezi teoretiky ekologického hnutí, tolik oblíben.³⁷ Předpokladem tohoto posunu však je, že dobrovolná skromnost vyjde od lidí a ne ze zákonů. Jan Keller to nazývá „zelenání společnosti zdola“.³⁸ Existuje zde ale nebezpečí: pokud se domácnosti rozhodnou žít skromně, neznamená to, že velké firmy, úřady, armáda apod. budou následovat jejich příkladu. „Pokud se omezíme na výzvy individuální skromnosti, nijak neovlivníme, zda zde ušetřené neproplývá společnost jinde. Odklon od konzumních hodnot sám o sobě nestačí, není-li doprovázen ochotou angažovat se při optimalizaci potřeby společnosti jako celku.“³⁹ Tímto je vyvráceno, že lze provést změnu konzumního života na trvale udržitelný způsob života „zdola“. Do tohoto procesu je potřeba zařadit i politiku a ekonomicky významné činitele.

K dobrovolné skromnosti musíme ještě přiřadit i preferování ohledů na budoucnost, pokud chceme přejít na trvale udržitelný způsob života. Změnit náš vztah k času. „V dnešní společnosti je jasně preferovaná přítomnost. Na budoucnost se moc nemyslí. Individuální lidský život, již není významným článkem v řetězci generací, nepropojuje zemřelé předky s dosud nenarozenými potomky.“⁴⁰

Spolupráce ekonomie a ekologie je naléhavou výzvou. Ekologové by měli navrhnout takové mechanismy hospodaření, které nás nevrátí do doby kamenné a ekonomové budou muset zpřesnit své sliby, že ekonomický růst nám dá vydělat na ekologii.⁴¹

---

³⁷ Tamtéž. s. 68.

³⁸ Tamtéž. s. 68.

³⁹ Tamtéž s. 69.

⁴⁰ Tamtéž s. 72.

⁴¹ Tamtéž s. 73.

1.2. Ekologické zemědělství

„Ekologické zemědělství, někdy též biozemědělství, je druhem zemědělského hospodaření, které se vyznačuje šetřením přírodních zdrojů a omezením či zákazy používání látek a postupů, které zatěžují životní prostředí. Chov zvířat zde probíhá v souladu s jejich etologickými požadavky, je regulováno používání veterinárních léčiv a používají se šetrné zpracovatelské postupy.“⁴² Ekologické zemědělství je jedním z prostředků trvale udržitelného rozvoje.

„Ekologické zemědělství se snaží respektovat přírodní cykly, ochraňovat přírodní prostředí a zajišťovat dobré podmínky pro hospodářská zvířata, šetří neobnovitelné přírodní zdroje a zachovává biodiverzitu.“⁴³ Jedna z dalších definic udržitelného zemědělství zní: „Má kořeny v hodnotách, které odrážejí uvědomění mezi ekologickými a sociálními realitami. Během práce se chrání všechny zdroje a minimalizují odpady a poškození životního prostředí.“⁴⁴

Z hlediska platných zákonů, se ekologické zemědělství řídí zákonem č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a po vstupu do Evropské unie také platí v České republice nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství.⁴⁵ Další právní norma, která se týká této problematiky je nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁶ Je nezbytné zdůraznit, že ekologičtí zemědělci nemusí dodržovat pouze tento zákon a nařízení, ale musí také dodržovat další obecně platné předpisy v těchto oblastech, které nejsou

---

⁴² Odbor statistiky zemědělství, lesnictví a životního prostředí, 2007 : Ekologické zemědělství v roce 2005. Praha: Český statistický úřad. s. 3

⁴³ www.agronavigator.cz [online]. 17.8.2004 [cit.4.7.2012]. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství.Dostupný z WWW: <<http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ids=265&ch=26&typ=1&val=16773>>.

⁴⁴ Magazín Koktejl, červen 2001. Ročník X. Číslo 6. Ústí nad Labem: Czech Press s.r.o., s. 30

⁴⁵ Odbor statistiky zemědělství, lesnictví a životního prostředí, 2007 : Ekologické zemědělství v roce 2005. Praha: Český statistický úřad. s. 3

⁴⁶ Tamtéž. s. 3

upraveny zákonem a nařízeními. Dále se pak řídí podle dalších právních předpisů, které se týkají evidence zvířat, krmení, pohody zvířat atd.⁴⁷

„Ministerstvo zemědělství je garantem dodržování pravidel pro ekologické zemědělství, a to jak národní, tak evropské legislativy.“⁴⁸ Kontrolními organizacemi, které zajišťují odbornou nezávislou kontrolu a certifikaci v systému ekologického zemědělství jsou KEZ o.p.s., ABCERT GmbH a společnost Biokont CZ, s.r.o.⁴⁹

Při přípravě zákona o ekologickém zemědělství byly sledovány především tyto cíle: umožnit produkovat a vyrábět produkty vysoké kvality, zlepšit vztah zemědělského hospodaření s přirozenými ekosystémy a přírodními cykly, udržovat a zlepšovat dlouhodobou úrodnost půdy, umožnit účinnou ochranu vod, vodních zdrojů, podporovat biodiverzitu, podporovat rozmanitost chovaných plemen hospodářských zvířat a pěstování plodin a odrůd, používat v co možné nejvyšší míře obnovitelné zdroje, vytvářet rovnováhu mezi pěstováním rostlin a chovem zvířat, poskytovat chovaným zvířatům přirozené podmínky života, minimalizovat všechny formy znečištění, přispět k rozvoji ekologicky a společensky odpovědného zemědělského hospodaření, odpovědné výroby a prodeje potravin, umožnit rozvoj venkova a zkvalitnit život obyvatel na venkově.⁵⁰

Zemědělec, který chce ekologicky podnikat, musí nejdříve podat žádost o registraci, kterou podává Ministerstvu zemědělství. Tato žádost může být podána pro pěstování rostlin i chov hospodářských zvířat a případně pro chov včel. „Výrobci biopotravin a osoby uvádějící bioprodukty a biopotravinu do oběhu žádosti o registraci nepodávají, ale postupují podle ustanovení § 19 a § 20, kdy jsou povinni podat Ohlášení o zahájení výroby biopotravin.“⁵¹

Doba, kdy zemědělec přechází z normálního zemědělství na ekologické zemědělství, se nazývá doba přechodná. „Účelem přechodného

---

⁴⁷ Tamtéž. s. 3

⁴⁸ [www.eagri.cz](http://www.eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/) [online]. 2011. [cit.4.10.2012]. Ekologické zemědělství. Dostupné z WWW: <<http://www.eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/>>.

⁴⁹ Odbor statistiky zemědělství, lesnictví a životního prostředí, 2007 : Ekologické zemědělství v roce 2005. Praha: Český statistický úřad. s. 3

⁵⁰ www.agronavigator.cz [online]. 17.8.2004 [cit.4.7.2012]. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství. Dostupný z WWW: <<http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ids=265&ch=26&typ=1&val=16773>>.

⁵¹ Tamtéž

období je přeměna zemědělské výroby na ekologické zemědělství způsobem uvedeným v žádosti o registraci, a zabezpečení odstranění vlivu negativních dopadů předchozí zemědělské činnosti na zemědělskou půdu, krajinu a životní prostředí.⁵² „Délka přechodného období činí 2 roky u orné půdy, luk a pastvin, 1 rok u pastvin a výběhů pro ne -přežvýkavce a 3 roky u stávajících trvalých kultur; pro účely tohoto zákona se trvalou kulturou rozumí vinice, sady a chmelnice.“⁵³ Důležité je, že již v tomto přechodném období, má žadatel stejné povinnosti jako ekologický podnikatel, nestanovili tento zákon jinak.⁵⁴ Zemědělec musí v tomto období ohlašovat případné změny v jeho podnikání.

1.2.1. Přístupy k pěstování rostlin a chovu zvířat v ekologickém zemědělství

Ekofarma je velice specifický druh podnikání, proto jsou v této kapitole uvedeny ty nejdůležitější postupy, které musí ekologičtí zemědělci na svých farmách dodržovat. Tyto postupy jsou zakotveny v zákoně a podléhají přísné kontrole. V § 10 až § 18 zákona o ekologickém zemědělství, jsou podrobně stanoveny požadavky pro ekologické hospodaření na ekofarmě, zejména formou omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují, znečišťují nebo zamožují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce. Zákon také dbá na vnější životní projevy a chování zvířat a na jejich životní pohodu, výživu a krmení, zdravotní stav, kvalitu a úroveň ustájení a ošetřování, veterinární péči a reprodukci.⁵⁵

Pozemek, který má sloužit k ekofarmě, nesmí být spojen s pozemkem, kde zemědělství probíhá konvenčním způsobem. V zákoně je přesně definováno, jak se má pozemek oddělit, aby splňoval dané

---

⁵² www.agronavigator.cz [online]. 17.8.2004 [cit.4.7.2012]. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství. Dostupný z WWW:

<<http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ids=265&ch=26&typ=1&val=16773>>.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

podmínky. Nesmí se zde chovat či pěstovat geneticky modifikované organismy, nesmí se zde používat geneticky upravené organismy a produkty. Samozřejmostí je, že ekologický zemědělec by měl chránit přírodu a zachovávat biodiverzitu a podporovat přirozené přírodní prostředí.⁵⁶

Zákon dále uvádí zvláštní opatření pro pěstování rostlin. Jedno z obecnějších nařízení je zákaz úplného vyhubení škůdců, povoleno je pouze snížení těchto škůdců pod práh škodlivosti. Druhé obecnější nařízení nakazuje, že zemědělec by měl zachovávat přirozené stabilizující prvky krajiny (meze, remízky, mokřady atd.). V § 11 zákona, se pak uvádí povinnosti ekologického podnikatele při hospodaření na zemědělské půdě.

Tato omezení se obecně týkají používání hnojiv, obdělávání půdy, střídání druhů pěstovaných rostlin, osevního postupu. Dále je zde uvedeno, že každý zemědělec musí předložit svůj plán pěstování rostlin. Jsou zde přesně dány limity na použitelné hnojivo.⁵⁷

Omezení se samozřejmě netýkají jen pěstování rostlin, v zákoně jsou uvedeny i nařízení pro chov zvířat. Jsou zde uvedeny opět v obecné formě tak, aby seznámily čtenáře pouze s nutným množstvím informací.

Zdraví zvířat a jejich pohoda je přímým výsledkem dobrého ošetřování, zdravé výživy a příznivých účinků volného pohybu. Péče o zdravotní stav zvířat musí být založena na prevenci, zejména s ohledem na koncentraci zvířat, technologii ustájení a praktiky chovu. Veterinární péče je doplňkem správného ošetřování nikoliv jeho náhradou.⁵⁸ V zemědělském zákoně se uvádí: „Ekologický podnikatel je povinen : chovat pouze ty druhy zvířat, která jsou adaptabilní na místní podmínky, neubližovat zvířatům, chránit je, používat pouze ty druhy krmiva, která jsou povolena pro ekologické zemědělství.“⁵⁹ Dále jsou zde omezení v oblasti podávání léčiv zvířatům, vytvoření podmínek prevence, odpovídajícího ustájení, omezení v oblasti živočišné výroby, reprodukce a také v otázce v oblasti steliva pod dobytek.⁶⁰

---

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

Ekologičtí farmáři dále musí zajistit, aby dobytek měl vždy výběh nebo pastvinu. „Výběhem se rozumí venkovní plocha mimo půdorys stavby stáje dostupná zvířatům a umožňující jejich volný pohyb a vizuální kontakt s okolím (zvířata musí mít možnost pozorovat dění na ekofarmě).“⁶¹

Musí se řídit dalšími zákazy, které se zabývají prostorem pro zvířata, krmiv, zásahů do reprodukce a pozor musí dávat i na hormonální látky podávané zvířatům.⁶²

Ekologický podnikatel by měl velmi pečlivě zvážit jaké druhy a plemena hospodářských zvířat bude na ekofarmě chovat. „Vzhledem k řadě omezení není vhodné chovat jednostranně užitková plemena nebo plemena náročná a zdravotně choulostivá.“⁶³

Jak je tedy popsáno, ekologičtí farmáři podléhají na svých farmách opravdu velkému množství předpisů a zákazů, není tedy jednoduché zařadit se mezi ekofarmy, které získají pro své produkty označení BIO. Tato práce se zabývá i farmami, které zatím nejsou označeny za BIO, ale jejich postupy jsou ekologické a snaží se pěstovat rostliny či chovat zvířata ekologickým způsobem.

Ekologické zemědělství by se mělo také zajímat o tzv. životní pohodu zvířat. Anglicky je tento pojem vyjádřen slovem „welfare.“⁶⁴ Tento pojem uvedený do praxe dal vzniknout seznamu pěti svobod, které by každé zvíře mělo mít. „Životní pohoda zvířat je stav naplnění všech materiálních a nemateriálních podmínek, které jsou předpokladem zdravého organismu, kdy je zvíře v souladu se svým životním prostředím.“⁶⁵ Tento pojem byl pak více převeden do praxe a vznikl z toho seznam pěti svobod, které by každé zvíře mělo mít. Britská rada na ochranu zvířat je uvedla v 90. letech. „Jedná se o svobodu od hladu a žízně, nerušeným přístupem k čerstvé vodě a krmivu zaručující plné zdraví a tělesnou zdatnost. Svoboda od nepohodlí, poskytnutí odpovídajícího prostředí včetně úkrytu a pohodlného místa k odpočinku. Svoboda od bolesti, zranění a onemocnění, prevencí anebo rychlou diagnózou a léčením. Svoboda od strachu a stresu, zajištěním

---

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2005: Ekologické zemědělství. Šumperk: PRO – BIO. s. 35.

⁶⁵ Tamtéž. s. 33.

takového prostředí a zacházení, při kterém bude vyloučeno psychické strádání. Svoboda projevit přirozené chování, poskytnutím dostatečného prostoru, vhodného prostředí a společnosti zvířat téhož druhu.“⁶⁶

V ekologickém zemědělství se snaží všech těchto pět svobod zachovávat v co nejvyšší míře a umožnit tak zvířatům žít v dobrých podmínkách. Samozřejmě se navzájem tyto svobody prolínají a nejsou většinou na stejné úrovni, k jejich srovnání slouží vytváření tabulek, které se pak dále využívá v uceleném vyhodnocování pohody zvířat v daném prostředí.⁶⁷

„Když začneme pracovat s pěti svobodami, vidíme, že nepředstavují vrchol dokonalosti, ale snahu řešit co nejlépe složitou a obtížnou situaci.“⁶⁸

1.2.2. Vývoj ekologického zemědělství

Počátky ekologického zemědělství jsou kladeny do období po První světové válce, a to především ve střední a západní Evropě. V Německu a německy mluvících zemích začalo vznikat tzv. přírodní zemědělství, které se více zaměřovalo na uplatnění biologických znalostí, a biodynamické zemědělství, které se více zabývalo vztahem člověka a přírody.⁶⁹

Určitým signálem pro vznik ekologického zemědělství byla narůstající industrializace v 19. století a na přelomu 20. století. Ta měla velký vliv na znečišťování životního prostředí a na zhoršující se životní podmínky obyvatel. Lidé se začali více obracet k přírodě nebo k přírodnímu životnímu stylu. V rámci hospodářské krize pak nastaly ekonomické problémy i v zemědělství, to vedlo ke snižování koupě zemědělských strojů a drahých minerálních hnojiv. K tomu se přidaly nové vědecké zprávy o poškozování půdní úrodnosti, která souvisela s množstvím používaných chemických prostředků. Vedle těchto problémů byl také zaznamenán nárůst různých

---

⁶⁶ Tamtéž. s. 35.

⁶⁷ Tamtéž. s. 35.

⁶⁸ Tamtéž. s. 35.

⁶⁹ Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2006: Ekologické zemědělství v praxi. Šumperk: PRO – BIO. s. 33.

škůdců a kvalita potravin nebyla příliš vysoká.⁷⁰ Zemědělství se tedy začalo ohlížet po jiných prostředcích produkce, které se navracely k přírodě a vynechávaly chemické postupy.

„Ekologické zemědělské systémy zdůrazňují od svého počátku způsob jednání zemědělců podle přírodních systémů. Reforma životního stylu byla v dobách vzniku systémů orientovaných k životnímu prostředí spojována s romantickými představami o přírodě, která představovala protiklad k urbanizovaným celkům.“⁷¹ Později se k této romantické představě připojily vědecké výzkumy o šetrnějším zacházení s přírodou a o lepší kvalitě produktů, které jsou pěstovány či chovány s omezením chemických technologií.

Nyní zde zmíníme vývoj ekologického zemědělství v České republice. Ten se od zemí západní Evropy liší, příčinou tohoto je především bývalý socialistický režim, který na rozdíl od Západu propagoval chemické technologie a postupy. V Československu se začalo mluvit o ekologickém zemědělství až mezi lety 1985 – 1987, kdy se začaly občas objevovat zprávy o ekologicky šetrném hospodaření. Ale tyto zprávy byly zřídka publikovány v některých vědeckých časopisech. Neměly ale velkou váhu, spíše podléhaly kritice. Na straně odběratelů se začal zájem o zdravější produkty také zvyšovat a někteří se začali více zajímat o zdraví životní styl.⁷²

Skupina „Přátelé přírodní výživy Praha“, která se zajímala o lepší kvalitu potravin, začala šířit osvětu o nechemicky upravovaných potravinách. Protože na našem trhu nebyly tyto potraviny k dostání, vznikaly různé sešity, kde se popisovalo, jak si nejlépe vypěstovat ekologickou (tedy chemicky neupravovanou) zeleninu sám. Prvním impulzem, který tedy dal vzniknout ekologicky pěstovaným rostlinám a ekologickému chovu zvířat v Československé republice, byla touha jíst zdravější produkty. „Tento impuls však nevzešel od zemědělců, ale od spotřebitelů z měst.“⁷³

Ještě před rokem 1989 byly položeny základy ekologického zemědělství, tentokrát zemědělsky vzdělanými odborníky. Tito odborníci

---

⁷⁰ Tamtéž. s. 33.

⁷¹ Tamtéž. s. 33.

⁷² Tamtéž. s. 41.

⁷³ Tamtéž. s. 41.

pocházeli především z Moravy, zastřešeni byli pod Československou vědeckotechnickou společností a v roce 1988 založili „Odbornou skupinu pro alternativní zemědělství.“ Přebírali informace především ze zahraničí a začali hledat praktická řešení k realizaci ekologického zemědělství u nás.⁷⁴

Ještě před Sametovou revolucí bylo u třech zemědělských podniků vyhlášeno přechodné období k ekologickému zemědělství. Bylo to JZD Dubicko, další pak v Nových Losinách v Jeseníkách a ve Starém Hrozenkově (statek takto hospodaří i dnes a stal se tak nejstarším ekologickým statkem v České republice.)⁷⁵

Po roce 1990 byla uspořádána konference ve Velké Bystřici u Olomouce a je považována za významný začátek pro vznik ekologického zemědělství u nás. Tato konference pak iniciovala další vývoj, na Ministerstvu zemědělství byla vytvořena funkce náměstka ministra zodpovědného za ekologické zemědělství.⁷⁶ Dále začaly vznikat různé svazy pro ekologické zemědělství. Jedním z nich je stále fungujícím svaz PRO – BIO.

„Hlavním posláním svazu PRO-BIO je prosazovat v ČR ekologické zemědělství v méně intenzivních oblastech ale stejně tak v oblastech produkčních. Důležitou součástí je propagace biopotravin, vždy s ohledem na zájmy ekologických zemědělců, členů svazu PRO-BIO, kteří tento obor v ČR rozvíjejí a prosazují již od roku 1990. PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců je celostátní sdružení ekozemědělců, zpracovatelů a prodejců biopotravin. Sdružuje také poradce, školy, spotřebitele a přátele ekologického zemědělství.“⁷⁷

V roce 2004 přijala vláda tzv. Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010. Vydalo ho Ministerstvo zemědělství České republiky. V tomto plánu se popisuje stav ekologického zemědělství v roce 2004, legislativa, forma a výše státní podpory, cíle, vztah

---

⁷⁴ Tamtéž. s. 41.

⁷⁵ Tamtéž. s. 41.

⁷⁶ Tamtéž. s. 42.

⁷⁷ www.pro-bio.cz [online]. Kdo jsme. [cit.1.10.2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/25/ziju-bio/svaz-pro-bio/kdo-jsme>>.

k životnímu prostředí a k pohodě zvířat (welfare), propagace ekologického zemědělství, marketing a zpracování a politická řešení.⁷⁸

Na tento akční plán navázal další akční plán ekologického zemědělství, který popisuje vývoj a očekávaný vývoj od roku 2011 do roku 2015, přijatý vládou 14. 12. 2010.⁷⁹ Tento plán si klade jako hlavní cíl přibližně zdvojnásobit počet zemědělců, kteří distribuují biopotraviny a dosáhnout alespoň šedesátiprocentního podílu českých farmářských výrobků mezi bioprodukty. Dále je cílem více proniknout do povědomí občanů, aby se zvýšila produkce těchto biopotravin. K tomu bude sloužit větší osvěta, podpora výzkumu a vzdělávání.⁸⁰ „Cílem akčního plánu je dosáhnout 15% podíl výměry zemědělské půdy při současném navýšení podílu biopotravin na trhu s potravinami na 3 %“.⁸¹

Dále akční program popisuje, jak je ekologické zemědělství podporováno a je dnes již zařazeno mezi plnohodnotné zemědělské postupy. Česká republika na něj uvolňuje ze státního rozpočtu dotace, které mají napomáhat rozvoji. „Na dotacích se ekologickým zemědělcům v ČR ročně vyplácí miliarda korun (40 milionů EUR)“.⁸²

Ve zprávě se uvádí, že v ČR je obhospodařováno 11,6% ekologicky, z celkové zemědělské půdy. Akční plán pro ekonomické zemědělství byl sestaven ve spolupráci společně s neziskovými organizacemi, jako je svaz PRO – BIO, dále ekozemědělci, prodejci biopotravin, univerzitami a organizacemi zabývajícími se ochranou životního prostředí.⁸³

Dále zde shrneme, jak bylo ekologické zemědělství podporováno v letech 2004 - 2010.

Ekologické zemědělství se stále rozvíjí a neustále přibývá obhospodařovaných ploch, které používají ekologické postupy. S tím také narůstá produkce biopotravin a zvyšuje se počet výrobců. V akčním plánu

---

⁷⁸ www.agronavigator.cz [online]. Akční plán. [cit.15.10.2012]. Dostupné z WWW:<<http://www.agronavigator.cz/ekozem/attachments/AP.pdf>>.

⁷⁹ www.eagri.cz [online]. Akční plán 2011 -2012. [cit.15.10.2012].Dostupné z WWW:<http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.pdf>.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

se uvádí, že farmářů, kteří prodávají své produkty na trzích, ze dvorů nebo prodávají tzv. biobedýnky, je asi 650.⁸⁴

Dřívější podpora se zaměřovala na nárůst ekofarem, do budoucna bude pozornost věnována spíše na kvalitu a kontrolu nastaveného systému, lepší podporu a odbytu potravin a přenosu vědeckých poznatků do praxe.⁸⁵

Cílem akčního plánu pro roky 2004-2010 bylo, aby ekologicky obhospodařovaná půda dosáhla 10% z celkové zemědělské půdy. Tento cíl se podařilo naplnit.⁸⁶

	leden 2004	leden 2010	srpen 2010
Počet ekologických zemědělců	810,00	2 689,00	3 494,00
Výměra zemědělské půdy v EZ (ha)	254 982,00	398 407,00	442 869,00
Podíl ZP v ekologickém zemědělství (%)	5,97	9,38	10,42
Počet výrobců Biopotravin	96,00	497	643

Tabulka č.1: Porovnání základních statistických údajů ekologického zemědělství

[zdroj: Www.eagri.cz [online]. Akční plán 2011 -2012. [cit.15.10.2012].Dostupné z WWW:<http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.pdf >.]

Jaké další cíle byly splněny? Díky propagaci mezi občany se do obecnějšího povědomí dostalo národní logo BIO, které označuje bioprodukty. Stalo se tak více známým a lidé si na něj začali zvykat a vyhledávat ho. Dle názoru jednoho z ekofarmám, s kterým jsem prováděla rozhovor, se ale tato značka zároveň vzdálila od své původní myšlenky a začala být považována za spíše dobrou reklamu pro produkt, čehož někteří biofarmám začali využívat a označení bio považují spíše za reklamu.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

Obrázek č. 1. : Značka bio produktu

[Zdroj: www.eagri.cz [online]. Akční plán 2011 -2012. [cit.15.10.2012].Dostupné z WWW:<http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.pdf >.]

Byly organizovány různé akce, které prezentovaly výrobky bioprodukce a i samotné ekologické farmy. Mimo jiné i soutěž o nejlepšího ekozemědělce roku, jejíhož vítěze jsem navštívila na jeho farmě a uskutečnila s ním rozhovor. Zřídily se nové internetové stránky (například www.scuk.cz), které mají pomáhat veřejnosti lépe se orientovat v nabízené bioprodukcí, případně pomoci začínajícím ekozemědělčům. Na vysokých i středních školách byla prohloubena výuka o ekologickém zemědělství. V roce 2003 byla jako nejslabší článek zhodnocena podpora a marketing bioproduktů. Proto se další činnost zaměřila na konání různých propagačních akcí, celodenních vzdělávacích seminářů, byly vydány publikace o prodeji bioproduktů. I přes vylepšení marketingu, je stále produkce biopotravin v ČR pouze 0, 75% z celkového obrátu prodeje potravin.⁸⁷

Akční plán se zaměřil i na pohodu zvířat, tímto tématem se zabývá i akční plán pro rok 2011 – 2015. V tomto ohledu byly realizovány především vzdělávací akce, které byly určeny odborné veřejnosti, vydána byla učebnice ekologie, která věnuje pozornost problematice pohody zvířat. Dále byl například uskutečněn projekt s názvem „Ekozemědělci přírodě“, který podpořil a propagoval ekofarmy, formou vzájemné spolupráce, letáků, cedulí či pořádání exkurzí na farmy.⁸⁸

Jak je na tom ekologické zemědělství v současnosti? Díky stále státní podpoře v této oblasti dochází k nárůstu ekologických farem v ČR. Důvody, proč tomu tak je, jsou popsány v akčním plánu pro rok 2011 – 2015 takto: „Zájem o tento způsob hospodaření nastal zejména díky zvýšení a

---

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

stabilizaci státní podpory...Dalším faktorem byla stoupající poptávka po biosurovinách ze strany výrobců biopotravin a zahraničních odběratelů a v neposlední řadě i zájem spotřebitelů, vyvolaný řadou informačních kampaní státu i maloobchodních řetězců, které propagovaly biopotraviny zejména jako součást moderního a zdravého životního stylu.⁸⁹

V roce 2010 se objevily první ekologické trhy v Praze a následně v jiných městech. To zvyšuje celkovou produkci i poptávku po bioproduktech. Do budoucna se počítá s ještě větší propagací ekologického zemědělství, zaměřeného hlavně na pozitivní dopady na přírodní prostředí. Také by měla být posílena důvěryhodnost ekologického zemědělství. Měla by probíhat osvěta, která se bude soustředit na představení ekologického zemědělství jako životní filosofie a životního postoje k přírodě.⁹⁰ Též by se mělo upozornit, že důležitými začínají být nejen bioprodukty spotřební, ale také produkty, které se pak dále používají, například ve farmacii. Dalším plánem do budoucna je více rozšířit povědomí o ekologickém hospodaření do škol. Mělo by se zahrnout do výuky již v mateřských školách, následně pak by to mělo být vyučováno i na vyšších stupních škol a to v rámci předmětu biologie.⁹¹

Jaké jsou plány a cíle do budoucna pro ekologické zemědělství v České republice? Hlavní vize, která uváděná je: „Ekologické zemědělství bude plně rozvinutým odvětvím zemědělství se všemi odpovídajícími charakteristikami, jakými jsou stabilní trh, služby a státní politika podporující poskytování veřejných statků, včetně aspektů týkajících se životního prostředí a pohody zvířat.“⁹² Tato vize by měla být naplněna do roku 2020.

Plánuje se více podporovat trh s bioprodukty, podpořit regionální odbytnost potravin, podpořit spolupráci s obchodními řetězci, zvýšit komunikaci, a s médii.⁹³

---

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

	2008	2009	2010	2011	2013	2015
Počet výrobců biopotravin	410	497	660	730	810	920
Počet ekofarem	1 802	2 689	3 800	4 200	5 200	5 800
Výměra zemědělské půdy v ekologickém zemědělství (ha)	338 722	398 407	464 000	511 000	571 000	650 000
Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy (%)	7,97	9,38	10,9	12	13,4	15,3
Výměra orné půdy (ha)	34 990	44 906	58 000	68 000	80 000	94 500
Výměra trvalých travních porostů (ha)	278 913	329 232	381 690	418 888	467 286	532 784
Výměra trvalých kultur (sady) (ha)	2 777	3 678	5 200	5 800	6 200	6 500
Výměra trvalých kultur (vinice) (ha)	408	645	1 100	1 300	1 500	1 700
Výměra trvalých kultur (chmelnice) (ha)	0	8	10	12	14	16
Ostatní plochy (ha)	21 634	19 890	18 000	17 000	16 000	15 000

Tabulka č. 2 : Výhled rozvoje struktury zemědělské půdy v režimu ekologického zemědělství na roky 2010–2015

[zdroj: www.eagri.cz [online]. Akční plán 2011 -2012.[cit.15.10.2012].Dostupné z WWW:<http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcní_plan_2011_2015_EZ.pdf >.]

1.2.3. Biofarmy v České republice

„Ekofarmou se rozumí uzavřená hospodářská jednotka zahrnující pozemky, hospodářské budovy, provozní zařízení a případně i hospodářská, sloužící ekologickému zemědělství.“⁹⁴

„Zákon o ekologickém zemědělství předpokládá, že podnikatel vyčlení a jednoznačně určí základní výrobní prostředky, budovy, technologické celky a hospodářská zvířata k podnikání pouze podle tohoto zákona. Cílem zřetelného vymezení ekofarmy je průkazné oddělení ekologického hospodaření od ostatní zemědělské činnosti podnikatele a jasná identifikace jeho činnosti v krajině při produkci bioproduktů, a to především z hlediska kontroly dodržování zákona a důvěry spotřebitelů bioproduktů a biopotravin.“⁹⁵

Když se tedy shrnou tyto dvě citace, ve kterých se vymezují biofarmy pomocí zákona, můžeme říci, že biofarmy (nebo ekofarmy) jsou zemědělské jednotky, které nepoužívají pro chov nebo k pěstování rostlin žádné chemické přípravky. Zároveň se snaží o to, aby jejich zemědělství bylo šetrné k přírodě a nepoškozovalo ji v žádném směru. Vymezují se tím vůči konzumnímu zemědělství, kde jsou používány chemické přípravky, kde hospodářská půda může být upravována chemickou cestou a zvířata mohou být živena krmivem, která v sobě obsahují různé nepřírodní prvky. Biofarmáři se snaží o to, aby jejich produkty byly čistě přírodní a nezatěžovaly životní prostředí a zdraví člověka. Biofarmy podléhají velice přísné kontrole a musí být prokazatelné, že dodržují veškerá zákonem stanovená pravidla; že například nejsou používány chemické látky na hospodaření a zvířata se mohou volně pást ve výběhu. Ekologické farmy se snaží, aby ke zvířatům nebo rostlinám bylo přistupováno se zvláštní péčí.

Biofarma je ale také ekonomická jednotka, která musí přihlížet nejenom k ekologickým aspektům, ale také k ekonomickým. Faktory, které ovlivňují ziskovost podniku jsou především hektarový výnos, realizační cena

---

⁹⁴ www.agronavigator.cz [online]. 17.8.2004 [cit.4.7.2012]. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství.Dostupný z WWW:

<<http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ids=265&ch=26&typ=1&val=16773>>.

⁹⁵ Tamtéž.

a výše nákladů. Dalším faktorem je půda a práce. Farma je ovlivněna svou velikostí, typem půdy a klimatickými podmínkami, na což v rozhovorech upozorňovali i samotní farmáři. Je časté, že ekologické farmy leží v oblastech s horším typem půdy, který není tak vhodný na hospodaření. „Důvodem je větší podíl farem s travními porosty v ekologickém zemědělství.“⁹⁶

Potřeba práce je také velice důležitá, z rovedených rozhovorů vyplynulo, že většina ekologických zemědělců pracuje na farmě sama, případně jim vypomáhá rodina nebo přátelé. „Z pohledu výrobních faktorů práce, lze konstatovat, že potřeba práce je v ekologickém hospodaření o 10 až 20 % vyšší, než u srovnatelných konvenčních farem.“⁹⁷

Musíme si uvědomit, že některé práce jsou na ekologických farmách mnohem pracnější, než v konvenčním podnikání. To se týká především boje s plevelem, kde ekologické farmy nepoužívají žádné chemické prostředky na jeho vyhubení, ale vše se řeší mechanickým odplevelováním. Ekofarmáři také musí pracovat s větší intenzitou a častěji se starat o pěstované plodiny. K tomu je potřeba připočítat i zpracování produktů přímo na farmě a marketing produktů. Dále je potřeba znát zákony týkající se ekologického hospodářství a podléhat kontrolám, které si zemědělci sami hradí. Potřeba práce ale také závisí na typu podniku, obecně lze říci, že nejvyšší potřeba práce je u farem, které hospodaří na orné půdě, nižší je pak u podniků, které chovají skot a nezpracovávají mléko.⁹⁸

Jednotlivé biofarmy lze rozdělit na několik typů a to podle metodiky EU: jedná se o farmy s polní produkcí, zahradnictví, produkcí mléka, chovem skotu, chovem prasat a drůbeže, smíšenou výrobou. V ČR je hlavním typem, který zde převažuje, typ farmy s chovem skotu na travnatých porostech a následně podniky se smíšenou výrobou, to znamená, že chovají skot i pracují na poli.⁹⁹

Dále lze biologické farmy rozdělit na podniky hospodařící pouze na travnatých porostech, které vlastní krávy, ale nemají tržní produkci mléka.

---

⁹⁶ Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2006: Ekologické zemědělství v praxi. Šumperk: PRO – BIO. s. 460.

⁹⁷ Tamtéž. s. 461.

⁹⁸ Tamtéž. s. 461.

⁹⁹ Tamtéž. s. 462.

Tyto farmy hojně využívají především dotace, které tvoří 50 – 70 % jejich příjmů.¹⁰⁰ V uskutečněných rozhovorech vystupují i zemědělci, kteří hospodaří ekologicky právě z důvodu státem poskytovaných dotací, které nejsou zanedbatelné. Jiní ekologičtí zemědělci tento přístup odsuzují; oni sami začali ekologicky hospodařit ještě předtím, než byly tyto dotace poskytovány. Každopádně vstup do EU byl pro tento typ podnikání zásadní, z důvodů příjmů, které z EU plynou.

„Jako další možný typ ekologické farmy je označována farma hospodařící jen na travnatých porostech s chovem krav bez tržní produkce mléka doplněná o chov dalších zvířat, nejčastěji ovcí, třetím typem je farma smíšená s travními porosty i ornou půdou, opět jen s chovem krav bez tržní produkce mléka, tato farmy se soustředí hlavně na vlastní výkrm a prodej v kvalitě bio. Posledním výrazným typem jsou farmy smíšené s hospodařením jak na travních porostech tak na orné půdě s chovem krav bez tržní produkce mléka doplněným o další zvířata, nejčastěji dojnice.“¹⁰¹

V rámci výzkumu byly nejvíce navštěvovány rodinné farmy, které jsou spíše menší a většinou hospodaří na orné půdě i na travnatých porostech. Chovají skot nebo ovce a často vyrábí své vlastní bioprodukty. „Tyto „uzavřené“ farmy se jeví jako velmi perspektivní a umožňují existenci rodiny na ekofarmě a venkově.“¹⁰²

Jaké jsou perspektivy ekologických podniků? Samotní ekologičtí farmáři je vidí většinou optimisticky, avšak ne všichni. Faktem je, že ekologických podniků stále přibývá a jsou stále více podporovány státem, který chce, aby počet těchto ekologických podniků a produktů na trhu neustále rostl. Otázkou je, zda ekologickým farmářům již nedojdou síly a nenechají se zastrašit množstvím administrativy, která je a schodem ekologicky hospodařících farem spojena a mnoho farmářů ji uvádí jako téměř nesnesitelnou. Zároveň se ale začínají více objevovat bioprodukty a tudíž i noví spotřebitelé, kteří si tyto produkty chtějí kupovat. Téměř každý z ekologicky hospodařících farmářů, se kterými byly uskutečněny rozhovory, potvrzuje, že zájemců o jejich produkty začíná pomalu přibývat, ale zároveň

---

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 462.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 462 – 463.

¹⁰² Tamtéž. s. 463.

dodávají, že jejich náklady se neustále zvyšují, takže by potřebovali zvýšit odbyt svých produktů. Dalším faktorem je, že ekologické zemědělství je podporováno i ze strany EU.

K již probíhajícím farmářským trhům, se chce připojit další sekce bioprodukce, kde by se produkty s označením BIO nabízely po celý rok a tyto produkty by byly více ověřovány a kontrolovány, aby bylo jasné, že jde opravdu o BIO produkty, s označením BIO značky.

To jsou současné plány, které se začínají uskutečňovat a které chtějí někteří z navštívených ekologických zemědělců začít realizovat. Dále se jejich propagace stále více uskutečňuje on-line – prostřednictvím vlastních webových stránek a sociálních sítí, jako je Facebook.

Lze tedy předpokládat, že tento ekologicky příznivý přístup k obhospodařování přírody bude narůstat.

2. Životní styl

V této kapitole je popsáno, co je chápáno pod pojmem životní styl, životní způsob a životní sloh. Je velice důležité uvědomit si, že pojem životní styl je rozsáhlý, běžně užívaný v různých kontextech a často se používají jiné termíny jako životní způsob, sloh života atd.

Co znamená slovo styl? „Styl je mnohovýznamový, v širších souvislostech používaný termín, většinou spojovaný s charakteristickými jasně patrnými rysy, s výrazovou svébytností a konzistentností vyvolávající v určitém společenském prostředí.“¹⁰³ Dále může být styl chápán jako: „Způsob projevu v myšlení, chování, jednání nebo činnosti, která má charakteristické rysy vymezující ho vůči jiným stylům a nevýraznosti vůbec. Styl vyjadřuje hodnoty jedince nebo společenství, používá se v mnoha významech.“¹⁰⁴

Termín styl je tedy již objasněn, další pojem je životní styl. „Životní styl označuje komplex psaných a nepsaných norem a identifikačních vzorců. Souhrn životních podmínek, na které lidé berou ohled ve vzájemných vztazích a chování. Podoba životního stylu je ovlivněna životním cyklem, společenskými rolemi, tradicemi. Výrazný životní styl může přejít až v subkulturu.“¹⁰⁵

Životní styl se může rovnat pojmu způsob života. „Způsob života, nebo také životní způsob, je používán v sociologii zvláště k postihu rozmanitosti konkrétních historicky se vyvinuvších, relativně stabilních forem lidského života a současně k postihu jejich souvislostí, tj. toho, jaký tvoří celek, jak vzájemně působí na svoji obnovu a změnu.“¹⁰⁶

Další pojem, který souvisí se způsobem života, je termín životní sloh. Jsou si ve významu podobné, někdy se i zaměňují jako synonyma. Jaký je mezi nimi rozdíl, vysvětlím dále. Definice životního slohu zní: „Životní sloh je

---

¹⁰³ Velký sociologický slovník, 1996: Praha: Karolinum. Heslo: Styl.

¹⁰⁴ Janodurek Jan, 2001: Sociologický slovník. Praha: Portál. Heslo: Styl.

¹⁰⁵ Jandourek Jan, 2001: Sociologický slovník. Praha: Portál. Heslo: Životní styl.

¹⁰⁶ Velký sociologický slovník, 1996: Praha: Karolinum. Heslo: Způsob života.

soustavou vzájemných forem, jimiž se projevuje život lidské společnosti v určité historické situaci.“¹⁰⁷

Jaké to jsou především formy? Jedná se o věcné prostředí, což je vše co nás obklopuje. Nejedná se však jen o věci hmotné, které byly vyrobeny člověkem, ale například i o krajinu v níž žijeme, města či přírodu. Mnoho lidí toto považuje za vyčerpávající definici pojmu životní sloh. V podstatě myslí jen v pojmech materiálních, případně do definice zahrnují ještě prostředí, ve kterém žijí. Podle Karla Honzíka by se měly do pojmu životní sloh zahrnovat i jiné formy. A to především ty, které se týkají vztahů mezi lidmi, jak v práci, tak v rodině, dále pak formy vědomí, to znamená, jak člověk reaguje na skutečnost, formy citové, rozumové a smyslové.¹⁰⁸

Honzík dále doplňuje svoji definici: „Představuje-li životní sloh souhrn všech životních forem, pak tu jde o formy jednání, vztahů, vědomí a věcného prostředí.“¹⁰⁹ Musíme tedy do životního slohu započítat i chování lidí, jejich zvyky, mravy, a nesmíme zapomenout ani na jejich hodnoty v jejich životě. Všechny tyto faktory se navzájem ovlivňují a tvoří životní styl člověka.

Jaký je tedy rozdíl mezi pojmem životní sloh a způsob života? Je možné vnímat životní sloh jako obecnější pojem, než životní způsob. Životní sloh navíc popisuje formy, jak se dospívá k určitému životnímu způsobu. Životní sloh tedy popisuje veškeré dění v lidské společnosti a vztahy mezi tímto děním.¹¹⁰

„Stručně a obecně řečeno, životní styl je způsob, kterým lidé žijí.“¹¹¹ Témata, která se týkají tohoto pojmu, jsou například: jak lidé bydlí, stravují se, jak se chovají, jak pracují, jaká je mezi nimi komunikace, jaké jsou jejich hodnoty, jak pěstují potraviny, jaké mají vztahy mezi sebou, co je zajímavé.¹¹² Tato diplomní práce se pokusí tato a další témata vztahovat k lidem, kteří hospodaří ekologickým způsobem života.

---

¹⁰⁷ Honzík Karel, 1958: Co je životní sloh. Praha: Československý spisovatel. s. 7.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 8 – 9.

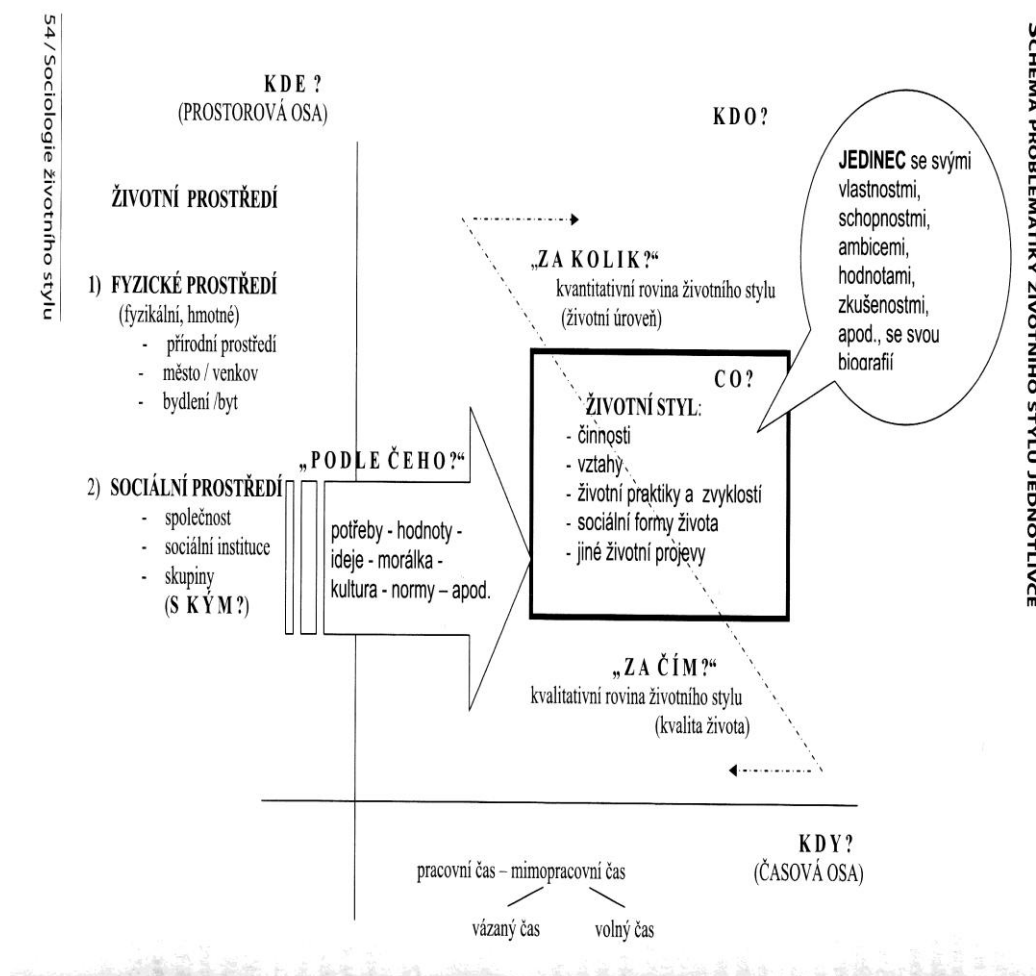
¹⁰⁹ Tamtéž. s. 10.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 15.

¹¹¹ Tamtéž. s. 15.

¹¹² Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o. s. 52.

Co všechno ovlivňuje výběr životního stylu? Jaké faktory působí na člověka? Na tyto otázky velice dobře odpovídá schéma, které je popsáno v knize *Sociologie životního stylu*.

Obrázek č. 2: Schéma problematiky životního stylu jednotlivce

[zdroj: Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o. s. 54.]

Otázka Co? Co se v životním stylu vlastně zkoumá? Jedná se o široké možnosti zkoumání v oblasti lidských činností, vztahů, zvyklostí, sociální formy života, chování, jednání. Je důležité, jaké charakteristické chování je typické (nikoliv ojedinělé či, náhodné). Důležité je soustředit se

v chování, činnostech atd. na každodennost, nikoliv svátečnost nebo výjimečnost situace.¹¹³

Otázka *Kdo?* Zde se jedná o nositele životního stylu. Vymezují se tři možné typy nositele životního stylu. Je to individuum, skupina a společnost.¹¹⁴ Ve své práci se soustředím na skupinu, konkrétně na ekologicky hospodařící farmáře. „Jedná se o určitou skupinu osob, jejichž životní styl vykazuje podstatné společné rysy.“¹¹⁵

Otázka *Kdy?* Tato otázka se týká především časové dimenze, a to hlavně z hlediska celoživotního, to znamená individuálního času člověk (jeho životní fáze), a z hlediska času volného a pracovního, který se pak dá rozdělit konkrétněji na menší časové úseky. Někdy se může zapojit do srovnání i historické pojetí, což znamená porovnání životních stylů v různých historických obdobích.¹¹⁶

Otázka *Kde a s kým?* Tato otázka se zabývá hlavně životním prostředím, prostorem, kde je životní styl realizován. Rozděluje se na prostředí fyzické a sociální. Často v této rovině probíhají studie o životě ve městě a na vesnici, člověka přírodního a člověka upraveného prostředím.¹¹⁷ Dále se dá zkoumat, jak prostředí ovlivňuje člověka a jak životní styl může měnit jeho prostředí. Což je jeden z aspektů, který je v této práci sledován. A to především, jestli životní styl ekologicky hospodařících lidí probíhá s ohledem na životní prostředí a jestli je pro ně životní prostředí důležitou hodnotou. Otázka s kým se pak zabývá především oblastí mezilidských vztahů a dotýká se právě i hodnot a chování lidí.¹¹⁸

Otázka *Podle čeho?* Zde se zkoumají především motivy, které má člověk žijící určitým životním stylem. Zpravidla to jsou různé momenty, které ovlivnily jeho výběr. Tato otázka úzce souvisí právě s motivací člověka, jeho hodnotami, normami. Objevuje se tedy i v prováděném výzkumu, který se zaměřuje hlavně na změnu hodnotové orientace ekologicky žijících lidí.

---

¹¹³ Tamtéž. s. 55.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 57.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 57.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 59.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 61.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 63.

Patří sem i regulativy člověka, především kultura a již zmiňované sociální normy, ideje a morálka.¹¹⁹

Poslední otázkou, která je důležitá, když se ptáme na životní styl, je *Za čím* a *Za kolik*? Otázka *Za kolik* se týká především ekonomických podmínek života, často se k ní váže pojetí životní úrovně jedince. A otázka *Za čím*, je otázka po budoucnosti jedince, skupiny, společnosti. Ptá se na to, kam člověk směřuje, jaké jsou jeho plány, jaká by měla být jeho kvalita života. Tato poslední otázka je také úzce svázaná s životními hodnotami jedince či jedinců.¹²⁰

---

¹¹⁹ Tamtéž. s. 64.

¹²⁰ Tamtéž. s. 64.

2.1. Životní hodnoty a postoje

Člověk je tvorem zcela odlišným a výjimečným od jiných tvorů. Dokáže racionálně přemýšlet, plánovat, používat řeč atd. a zároveň se řídí určitými hodnotami, které jsou mu vlastní. Tyto hodnoty do jisté míry přebírá od společnosti, ve které žije. Podle Zygmunta Baumana si člověk musí vytvářet společnost, aby přežil a nemyslel neustále na to, že jeho život je konečný. „Společenský život, tedy domlouvání, sdílení a respektování toho, co sdílíme, toť jediný recept na šťastný (ne-li věčný) život. Všechny společnosti jsou továrny na hodnoty. Vlastně jsou mnohem víc: školky smysluplného života.“¹²¹

„Člověk se svou poznávací vybaveností je jediný z živých tvorů, který je schopen další specificky lidské činnosti – hodnocení. Podle našeho hodnocení pak přikládáme významy věcem a považujeme je buď pro náš život důležité nebo nikoliv.“¹²² My samy tedy přikládáme důležitost věcem, které nás i náš životní styl ovlivňují, podle toho jak je hodnotíme. „Hodnocení je tedy bytostnou součástí lidského myšlení a prožívání, jeho prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu a k lidským výtvorům, k ostatním lidem, ke společnosti.“¹²³ Musíme samozřejmě brát v potaz, že pro člověka nemají význam jen materiální věci, ale i duchovní prožitky. Je zřejmé, že to, co považujeme za cenné a hodnotné, je do značné míry ovlivňováno našimi potřebami a zájmy. „Každý člověk potřebuje ke svému životu řadu materiálních statků, které mu umožňují zachovávat se při životě, žít v rodině, pracovat.“¹²⁴ Ovšem míra těchto materiálních statků, které vyžaduje jedinec, se velice liší.

„Hodnoty, na které se v životě orientujeme, jsou vždy výrazem vztahu člověka ke skutečnosti, ke společnosti a k druhým lidem. Můžeme říci, že hodnoty bývají často uspořádány do určité stupnice (hierarchie) podle osobní významnosti.“¹²⁵ V průběhu života se tento žebříček hodnot mění,

---

¹²¹ Bauman Zygmunt, 2004: Individualizovaná společnost. Praha: Mladá fronty. s.11.

¹²² Milan Rosenzweig, 1991: Životní hodnoty. Praha: Komenium. s. 5.

¹²³ Tamtéž. s. 5.

¹²⁴ Tamtéž. s. 5.

¹²⁵ Tamtéž. s. 7.

není tedy dán pevně. Hodnoty se dají uměle rozčlenit na různé kategorie. Milan Rosenzweig uvádí rozlišení na hodnoty primární a sekundární. „Primární hodnoty jsou ty, které mají bezprostřední význam pro uchování našeho života.“¹²⁶ Za sekundární pak označuje ty, které považujeme také za důležité, ale jejich získání a užívání závisí na zajištění hodnot prvotních. Dále uvádí, že hodnoty by se mohly rozdělovat na materiální, hmotné, duchovní, či kulturní.¹²⁷ Posledním stanoviskem pro rozdělení hodnot, které uvádí, může být jednání zaměřené spíše k samotnému jedinci, individuálnímu životu a jeho vlastnímu chování. Nebo potom hodnoty, které mají výrazně sociální ráz, týkají se našeho bytí mezi druhými lidmi, ve společnosti.¹²⁸

Mezi primární životní hodnoty jsou zařazeny i hodnoty, které se týkají životního prostředí. Je upozorněno na problém, který vzniká mezi chudými oblastmi světa a vyspělými průmyslovými zeměmi, v nichž prudce stoupá životní úroveň lidí a o nichž se hovoří jako o konzumní (spotřební) společnosti. „Dokonce se objevují i názory, že nadbytek hmotných, materiálních statků vede k takovému způsobu života, v němž zaniká smysl pro vyšší životní hodnoty. Hovoříme o takzvaném konzumním přístupu k životu.“¹²⁹ V praktické části této práce se pokusíme zjistit, zda ekologicky žijící lidé vyznávají i životní hodnoty, které nepřispívají ke zbytečnému zatížení životního prostředí. „To, co dříve bylo samozřejmostí, tj. život ve zdravém životním prostředí, dnes již samozřejmostí není, a proto právě zdravé životní prostředí se stává významnou životní a společenskou hodnotou.“¹³⁰

Otázkou je, zda si toto lidé uvědomují a mění se tak jejich vztah k přírodě a chtějí méně zatěžovat životní prostředí. Zda jejich hodnoty, které jsou pro ně v životě důležité, jsou hodnotami, které berou ohledy na přírodu.

---

¹²⁶ Tamtéž. s. 14.

¹²⁷ Tamtéž. s. 14.

¹²⁸ Tamtéž. s. 14.

¹²⁹ Tamtéž. s. 15.

¹³⁰ Tamtéž. s. 16.

2.1.2. Životní hodnoty a ekologie

Jak spolu souvisí životní hodnoty a ekologie? Josef Vavroušek považuje za velice důležité, abychom své životní hodnoty pozměnili. Má na východisko z ekologické krize svoje vlastní řešení, které spočívá především v přehodnocení našich životních postojů a hodnot. „Je zřejmé, že chceme-li alespoň zastavit pokračující destrukci a pak učinit kroky k obnově harmonie mezi lidskou společností a přírodou, musíme nejprve změnit své hodnotové orientace. V řadě západních zemí tento proces přetváření lidských hodnot již započal, byť pomalu a váhavě, se snahou vyhnout se změně toho nejpodstatnějšího: hedonistickému způsobu života, spojeného s masovým konzumem zboží.“¹³¹

Zamýšlí se nad hodnotami lidí a jejich postojem k životnímu prostředí. Ve své práci se snaží najít ty hodnoty, které působí jako ideový zdroj a často i jako alibi pro náš přezíravý postoj k životnímu prostředí. K těmto hodnotám pak přiřazuje hodnoty alternativní, ke kterým bychom se měli přiklonit, abychom zajistili trvale udržitelný životní styl. Zdůrazňuje, že se musíme zaměřit především samy na sebe. „Musíme si uvědomit, že dnešní chování určuje především euro-americká kultura a my jsme její součástí. Zaměřením se na své hodnoty a postoje můžeme alespoň ovlivňovat vývoj na regionální úrovni.“¹³² Touto myšlenkou se má zabývat také výzkum popsáný v této práci; pokusí se odpovědět na otázku, jak ekofarmáři ovlivňují svým ekologickým chováním životní prostředí a jak jim jejich postoje a hodnoty pomáhají s uskutečněním trvale udržitelnému způsobu života.

Základem Vavrouškovy analýzy se staly naše postoje ke světu obecně, na pozadí euro-americké kultury. Josef Vavroušek rozlišil deset párových hodnot, nepokládá je však za konečná zjištění ve své analýze. Pokládá je spíše za předpoklad k rozvinutí dalších analýz.

První hodnota je **vztah člověka k přírodě**. „Bohužel v naší kultuře převažuje kořistný vztah k přírodě. Tento postoj je doprovázen rostoucí

---

¹³¹ Keller Jan, 1995: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. Praha: G plus G. s. 30.

¹³² Tamtéž. s. 48.

orientací na neobnovitelné zdroje surovin a emisemi odpadů do prostředí.“¹³³ K tomuto bodu navrhl Vavroušek jako alternativu sounáležitost s přírodou a úctu k životu ve všech formách i k přírodě jako celku. Důležité je přiklánět se k udržitelným přírodním zdrojům, minimalizovat odpady a následně je důsledně recyklovat.¹³⁴

Dalším bodem je **vztah lidského individua ke společnosti**. Josef Vavroušek popisuje dva přístupy, které jsou v současné době nejvíce prosazovány. Na jedné straně je to přehnaný důraz na individualismus a soutěživost a na straně druhé to je jednostranný důraz na kolektivismus. K tomuto bodu by se dala zařadit i snaha o globalizaci a integraci, kterou Josef Vavroušek nezmiňuje; kniha byla napsána v roce 1995, v době, kdy integrace nebyla ještě tak výrazná jako dnes „Alternativou je vyvážený důraz na jednotlivce a kolektiv, který je nejen rodina, obec, vlastní národ či stát, ale také lidstvo jako celek.“¹³⁵

Vztah k toku času a smyslu dějin zavání spíše filosofickým pojetím hodnot. Je tím myšleno neustálé zvyšování a zrychlování ekonomického růstu, který nám dává pocit úspěchu, štěstí a pokroku. Musíme si ale uvědomit, že je to růst založený na spotřebě hmotných statků a žádný takový růst nemůže pokračovat věčně. „Alternativou je důraz na kvalitativní rozvoj lidské společnosti, zaměřen na zlepšení kvality života, lidských vztahů, rozvoj vědy, kultury, duchovního a intelektuálního života, rozvíjení a lepší využívání schopností lidí, na základě přesvědčení, že jediným prakticky neomezeným zdrojem je lidská tvořivost.“¹³⁶ Tento bod lze považovat za trochu rozporuplný. Například rozvoj vědy vede k rozvoji techniky a rozvoj techniky vede většinou k většímu ekonomickému růstu. Lidé využijí právě svou tvořivost, aby mohli vymyslet lepší technologie, které napomůžou „pokroku“ – ekonomickému růstu země. V tomto bodě si tedy Josef Vavroušek do jisté míry odporuje.

Další hodnotou je **vztah ke smyslu vlastního života**. Majoritní společnost považuje většinou za smysl svého života materiální naplnění, které vesměs nemá limity. Množství peněz a výše luxusu se neustále

---

¹³³ Tamtéž. s. 49.

¹³⁴ Tamtéž. s. 49.

¹³⁵ Tamtéž. s. 50.

¹³⁶ Tamtéž. s. 52.

zvyšuje, protože v euro-americké společnosti jsou základní lidské potřeby již dávno naplněny. Mohlo by se to změnit k lepšímu tím, že bychom se zřekli zbytečného luxusu a začali si odříkat věci zbytečné. Navrátili se tak k původnějšímu stylu života.¹³⁷ Tento termín, který užívá ve svých pracích profesorka Hana Librová.

Pátým bodem Vavrouškovy analýzy hodnot je **vztah ke svobodě a odpovědnosti**. Upozorňuje na to, že nejenom nesmíme omezovat druhé lidi, ale ani přírodu okolo nás. „Měli bychom přijmout zásadu, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Žít tak, abychom uspokojováním svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.“¹³⁸

Dalším vztahem je **vztah k úrovni našeho poznání**. Zde varuje před jednostranným dorazem na racionalitu. Je třeba doplnit myšlení citem a intuicí, sblížit vědecký a umělecký pohled na svět. Je třeba dbát na zvyšování vzdělání co největšího počtu lidí.¹³⁹ K tomuto by se hodilo doplnit, že záleží i na kvalitě, nejen na kvantitě, vzdělávání.

Za sedmou hodnotu byl označen **vztah k vlastnímu životu**.

„Realitou je odcizení vztahu člověka k sobě samému, oslabení pudu sebezáchovy a zpětných vazeb, umožňující korigovat nesprávné nebo neúspěšné jednání.“¹⁴⁰ Tomu by se podle Josefa Vavroušky dalo předcházet větší informovaností a výchovou k ekologii. V dnešní době k tomu již dochází, především na školách, ve kterých se snaží například environmentální výchovou studenty učit vztahu k přírodě. Toto se odráží i v tématech občanské výchovy na školách.

Vztah k budoucím generacím. Pokud se nebudeme chovat tak, abychom neničili přírodu, nastávající generace nebude mít dobré podmínky k životu. Řešení nabízí Vavroušek dosti obecné. „Respektování dlouhodobých důsledků lidských činností na základě rozvoje poznání a vědomí odpovědnosti vůči budoucím generacím, cílevědomé regulování trhu v rámci právních norem...“¹⁴¹

---

¹³⁷ Tamtéž. s. 52

¹³⁸ Tamtéž. s. 54.

¹³⁹ Tamtéž. s. 55.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 55 – 56.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 57.

Za předposlední hodnotu považuje **vztah k odlišným názorům a jiným civilizacím**. Upozorňuje na rasovou, náboženskou a jinou nesnášenlivost, která vede k řešení problémů silou. Upozorňuje na rozpínavost euroamerické kultury, ztrátu kulturní diverzity a stírání rozdílů mezi různými kulturami. „Alternativou je vzájemná tolerance, vcítění se do občanů jiných zemí, snažit se poučit z jejich zkušeností. Je třeba posílit politické, ekonomické i jiné globální mechanismy, umožňující soužití a vzájemné obohacení různých civilizací i kultur a to při zachování rozvoje jejich svébytnosti a rozmanitosti.“¹⁴² Tato alternativa je v dnešní době více než naplňována. Integrace Evropy je na vysoké úrovni, ale bohužel někdy dochází k tomu, že se stírají kulturní rozdíly a někdy dochází k asimilaci těchto kultur.

Poslední hodnota, která je uvedena, je **vztah k věcem společným**. Upozorňuje na pasivitu, která je obvyklá u společného rozhodování. Nikdo nechce nést zodpovědnost za společnou věc. Nabízené řešení je reprezentativní demokracie se samosprávou tak, aby každý občan měl reálnou možnost podílet se na rozhodování o věcech společných. Rozvoj demokratické společnosti, kde není možné zneužívání politické a ekonomické moci.¹⁴³ Tato navrhovaná alternativa je poněkud utopická a až přehnaně optimistická.

Těchto deset hodnot, by se podle Josefa Vavroušky mělo přeměnit na hodnoty obecné, mainstreamové, které jsou navrhované tak, aby společnost mohla začít žít trvale udržitelným stylem života. „Většinové mínění v rozvinutých společnostech, pokud jde o nutnost proměnit životní styl, zůstává spíše u slov anebo nevýznamných ústupků a gest a má sklon považovat za militantní jakékoliv odhodlané jednání.“¹⁴⁴

---

¹⁴² Tamtéž. s. 58.

¹⁴³ Tamtéž. s. 60.

¹⁴⁴ Klíma Ivan, 2001: Jak přežít blahobyť. Brno: Doplněk. s. 77.

2.2. Ekologický životní styl

Někteří lidé svůj životní styl, způsob života a své hodnoty zaměřují na ekologii. Přírodní prostředí pro ně představuje jednu z hlavních hodnot, na kterou se jejich životní postoj zaměřuje. Toto zaměření se naplňuje v různých podobách a různými životními styly. V této kapitole popíšeme, jak se lze svým životním stylem obrátit k přírodě a žít více ekologicky, což je téma, které bylo rozebráno již v mé bakalářské práci a na kterou tato kapitola navazuje. Provedený výzkum se věnuje ekologickým farmářům, kteří svůj vztah přírodě potvrdili tím, že si vybrali jako své životní povolání práci na biofarmě.

Ivan Klíma je nazval „zelení“. „Nesdružují výhradně mladé lidi, mezi stoupence a především duchovní otce lze počítat celou řadu osobností ze starší generace.“¹⁴⁵ Zelení vyznávají jiné hodnoty, než majoritní společnost, nebo spíše kladou na ekologické hodnoty větší důraz. Skromnost, střídmost, uměřenost ve spotřebě, šetrnost vůči přírodě. Odsuzují konzumní ideály, které modelují současný životní styl a které ignorují varovné signály, že nás naše civilizace, pokud nezměníme své cíle, dovede k záhubě. Cílem našeho chování nemá podle nich být nahromadění věcí, tedy blahobyt, který je spojen se stoupající agresivitou jak lidí vůči sobě, tak lidí vůči přírodě, nýbrž skromnost a vzájemná ohleduplnost.¹⁴⁶

Tito lidé si často vytváří ekologická hnutí, která jsou pak často prezentována v médiích. Existují ale i lidé, o kterých média mlčí, a přesto se snaží žít způsobem života, který by byl slučitelný s trvale udržitelným způsobem života. Ekologická hnutí, nemají příliš dlouhou tradici. Jsou to mladé organizace a jejich vliv je stále větší. „V době, kdy mnozí z nás aspoň podvědomě cítí, že život postrádá nějaký hlubší smysl, vyšší cíl, než je pouhé uspokojování vlastních materiálních potřeb, potom myšlenka učinit něco zásadního pro záchranu života, omezit se, nemají-li naši potomci

---

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 77.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 77.

zdědit zcela zničenou a vyrabovanou planetu, má naději získat stále více příznivců.“¹⁴⁷

O jedincích, kteří se snaží žít ekologickým způsobem života se zmiňuje ve dvou knihách Hana Librová. Ve své knize *Pestří a zelení*, používá termíny „zelení“ a „pestří“.¹⁴⁸ Zelení je označení pro ochránce přírody a pestří je označení pro lidi s nízkou úrovní spotřeby.

Jeden ze zajímavých způsobů ekologického životního stylu, který stojí za zmínku je život v ekologických komunách. Pro větší úplnost přehledu ekologických stylů života ho obecně zmiňuji.

Existují komuny, které se snaží minimalizovat dopady lidského života na přírodu. Je popsán život v samozásobitelsky orientovaných ekovesničkách, využívající pouze větrnou a sluneční energii, živících se převážně ruční prací, zemědělstvím a žijících v úctyhodné skromnosti.¹⁴⁹ Jejich význam je hlavně v tom, že používají jakýsi model ekologicky příznivého chování. Problém u takových ekovesniček tkví v tom, že jsou izolováni od ostatních lidí a nemohou jim tedy jít příkladem. Jejich trvání také není příliš dlouhodobé. Protože jejich život je opravdu skromný, nastává také problém, když jejich děti dorostou a stanou se dospělými. Protože jak se říká, zakázané ovoce nejlépe chutná, většina z nich odejde do měst a využívají veškerého komfortu, který se jim před tím nedostával.¹⁵⁰

Co tedy obnáší ekologický styl života? Obecně lze říci, že určitá omezení a jiný hodnotový systém, než má většinová společnost. Existovat za nevýhodných materiálních podmínek.¹⁵¹ Zároveň však také životní naplnění a uspokojení. „Nepochybujeme, že ekologicky příznivě, se chová každý, kdo se angažuje v ochraně přírody, kdo sází stromky, chrání migrace obojživelníků, a také ten, kdo se řídí pravidly tzv. domácí ekologie, kdo pere v bezfosfátových prášcích a kdo nosí do kontejneru použité sklo. Hlavní je ale ochota lidí žít skromně, a to bez ohledu na jejich případnou příslušnost k ekologickým hnutím.“¹⁵²

---

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 78.

¹⁴⁸ Librová Hana, 1994: *Pestří a zelení*. Brno: VERONICA. s. 49.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 50.

¹⁵⁰ Tamtéž. s. 50.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 96.

¹⁵² Tamtéž. s. 96.

Lidé, kteří žijí tímto stylem života, tedy žijí skromně. V knize *Vlažní a váhaví* se Hana Librová vrací k pojmu skromnost a nahrazuje ho výrazy jako je dobrovolná jednoduchost, dobrovolná chudoba nebo nenáročnost.¹⁵³ Naproti tomu staví slova jako blahobyt a luxus. „O blahobytu hovoříme zejména v materiální dimenzi.“¹⁵⁴ Právě blahobytu v tomto slova smyslu se chtějí vyhnout ekologicky žijící jedinci. Nechtějí žít v nadbytku, ale naopak chtějí mít jen tolik, kolik potřebují. Materiální zaopatření pro ně není mnohdy důležité. Zároveň ale uspokojují své potřeby, ale jinou cestou, než materiálním zajištěním.

Dalším souvisejícím pojmem je luxus. I ten se dá podobně jako blahobyt použít v různých souvislostech. „Široce pojato, mohli bychom za luxus považovat všechno, čím člověk překračuje svou existenci, co lidé vytvoří, shromáždí a zkonsumují, aniž by to potřebovali k fyzické reprodukci svých životů.“¹⁵⁵ Někdo by mohl namítnout, že luxus je něco, co se u ekologicky žijících lidí neobjevuje. „To by ale chápal luxus jako vlastnictví vzácných, či nedostatkových statků či služeb.“¹⁵⁶

V této práci je však tento pojem používán v jiném smyslu. „Slovo luxus spojujeme s hodnotami ne-užitečnými nebo nemateriálními, na rozdíl od slova blahobyt. Je v něm významná estetická a duchovní dimenze, také relativně svobodná volba.“¹⁵⁷ Ekologicky hospodařící zemědělci za tento luxus považují zdraví vzduch, přírodu okolo sebe a možnost jíst zdravé produkty.

---

¹⁵³ Librová Hana, 2003: *Vlažní a váhaví*. Brno: Doplněk. s. 27.

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 27.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 32.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 32.

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 32.

3. Praktická část – kvalitativní výzkum

3.1. Metodologie výzkumu

Co je obsahem výzkumu? Cílem výzkumu je zjistit, jaké jsou hodnoty lidí, kteří začali žít ekologickým způsobem života a to konkrétně lidí, kteří vlastní biofarmu či ekofarmu. Dále zjistit, jaké jsou jejich motivy pro práci na ekologické farmě, jejich cíle, a jaký je jejich vztah k přírodě, technice a trávení volného času. Zjistit, co jim tato práce přináší a zda jsou spokojeni.

Tento výzkum jsem zvolila proto - že mě zajímá životní styl lidí, kteří vlastní ekologickou farmu a zajímají mě jejich motivy k vykonávání tohoto často nelehkého povolání.

O ekologických farmářích již byly provedeny výzkumy, ale týkaly se především ekonomických stránek hospodaření nebo zákonů, které se týkají ekologického hospodaření. Tyto práce vznikaly především jako diplomové nebo disertační práce. Například na České zemědělské univerzitě v Praze, práce s názvem *Produkční schopnosti a technická efektivnost ekologického zemědělství v ČR*, či na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, práce s názvem *Bioprodukty a jejich právní úprava*. Nejsem si vědoma, že by existoval nějaký výzkum, který se zaměřuje na hodnoty ekologicky hospodařících lidí.

Rozhodla jsem se ve své diplomní práci pro metodu kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum jsem zvolila proto - že umožňuje rozvinout a hlouběji prozkoumat témata, která se při rozhovorech postupně vynořují; zároveň je později možné svázat je do jednoho uceleného textu. Je to má první zkušenost s kvalitativním výzkumem.

Výzkum probíhal přibližně dva měsíce, během kterých jsem kontaktovala své respondenty.

Na své respondenty jsem sehnala kontakty pomocí internetových vyhledávačů, časopisů, sociálních sítí jako je Facebook, či navštěvováním farmářských trhů.

Respondenty jsem nejprve chtěla shánět pomocí metody sněhová koule, ta se mi ovšem neosvědčila. Většina respondentů nechtěla poskytovat informace o dalších ekologických zemědělciích, nejspíše z toho důvodu, že si nebyli jisti, zda by se chtěli zúčastnit mého výzkumu. Když mi byl poskytnut nějaký kontakt na jiné ekologicky hospodařící zemědělce, obvykle jsem s nimi již byla v kontaktu.

Pokusy o zkontaktování velkých bio podniků skončily neúspěchem. Zaměřila jsem se tedy na malé rodinné ekofarmy, které obvykle odepsaly. Nakonec jsem našla 10 respondentů, kteří byli ochotni poskytnout mi rozhovor. Dva z těchto rozhovorů byly provedeny on-line, pomocí dotazníku, který jsem umístila na internet.¹⁵⁸ On – line dotazník byl proveden u respondentů paní Lehké a paní Novákové. Jejich odpovědi byly stručnější, než když jsem prováděla rozhovor osobně. Proto jsem se pak již nesnažila získávat respondenty pomocí dotazníků umístěných na internetu.

Ostatní farmy jsem osobně navštívila a provedla rozhovor. Na jedné farmě jsem získala dva samostatné rozhovory a to jak od majitele, tak od majitelky. Celkově jsem tedy osobně viděla a navštívila sedm farem.

Někteří farmáři již měli zkušenosti s rozhovory, nejčastěji je poskytovali do televize a časopisů. Většina z nich měla zkušenosti s internetovými dotazníky. Rozhovory probíhaly obvykle v místnosti na farmě, jednou v kavárně a dvakrát při procházce farmou. Čas natáčení rozhovorů se pohyboval od 45 minut do 60 minut, což bylo dáno především omezeným časem, který mi mohli farmáři věnovat.

Otázky byly polostrukturované a zaměřovaly se na dětství respondentů, vznik jejich farmy, hospodaření na farmě, každodenní život, postoje k politické sféře a technice. Dále pak byly pokládány otázky o volném čase respondentů, jejich očekáváních, vztahu k přírodě, hodnotách a životních cílech. Ptala jsem se i na plány do budoucna a postoje k budoucím generacím.

Farmy ležely buď na samotě, nebo v malé vesnici. Jen jedna z biofarem byla na okraji většího jihočeského města.

---

¹⁵⁸ www.plajner.eu/dotaznik

Po získání rozhovorů, které jsem natočila na diktafon a přepsala je, jsem vyhledala opakující se témata, ze kterých jsem nakonec vybrala tyto náměty: vztah k přírodě, vztah k technice, postoj ke společnosti, volný čas, návaznost s minulou generací a očekávání od budoucí generace, vztah lidí k přírodě a budoucí vývoj tohoto vztahu, konec světa.

Tato témata jsem propojila a zpracovala z nich ucelený text, který odráží odpovědi všech mých respondentů.

Ačkoliv je toto má první zkušenost s kvalitativním výzkumem, snažím se ve své diplomní práci o kvalitní zpracování tématu a nepozměnění smyslu odpovědí, které mi respondenti poskytli. Při zpracování tohoto výzkumu jsme použila především následující literaturu: Hendl Jan, 2008: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál., Švaříček Roman a Šedřová Klára a kol., 2007: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál., Katrňák Tomáš, 2004: *Odsouzení k manuální práci*, Praha: Slon.

3.2. Ekofarmáři jako předmět výzkumu

Ve své diplomní práci jsem si vybrala jako respondenty ekofarmáře.

Moje kritéria pro výběr respondentů byla následující: ekologické hospodaření, nepoužívání chemických prostředků při pěstování rostlin, nepoužívání chemicky modifikovaných krmiv, vlastnictví biostatku či ekofarmy, bydlení na ekofarmě, či biostatku.

Respondenti byli z oblasti Čech, navštívila jsem střední Čechy, část Vysočiny a jižní Čechy.

Věk respondentů byl 25 až 65 let. Odpovídali muži i ženy. Rozhovory byly prováděny s páry společně i s jednotlivci.

Respondenti měli ve většině případů děti nebo je plánovali do budoucna. Téměř všichni byli vysokoškolsky vzdělaní, což jsem zjistila až v průběhu rozhovorů (vzdělání nehrálo roli ve výběru respondentů).

Většina respondentů pocházela z velkého města, nejčastěji z Prahy, a až v dospělosti se přesunula na vesnici nebo na samotu. Na farmách hospodaří sami, se svým partnerem či nejbližší rodinou.

Většina respondentů neměla zkušenost se zemědělstvím a dříve pracovala v jiném oboru.

Jména všech respondentů byla změněna, aby byla zachována jejich anonymita.

3.3. Základní údaje o ekofarmách

V této kapitole představím jednotlivé ekofarmy a jejich majitele (respondenty), kteří se výzkumu zúčastnili.

Pan a Paní Abrahámovi vlastní ekologickou farmu, která spadá do ukázkové sítě biofarem v ČR. Jako ekologická farma nepoužívají žádné pesticidy nebo chemické krmné směsi. Bydlí a pracují na farmě sami, nemají žádné zaměstnance. Bydlí zde od revoluce a navazují na rodinnou tradici, která byla přetrhána komunismem. Jejich farma se specializuje převážně na chov ovcí, včel a drůbeže. K této činnosti provozují ještě agroturistiku.¹⁵⁹ Dále mají pole, kde se pěstují především krmné brambory a obilí. Další jejich činností je péče o les, o který se starají a těží z něho dřevo. Dále mají pole, kde pěstují především krmné brambory a obilí. Další jejich činností je péče o les, z kterého rovněž těží dřevo. Pan Abrahám je absolventem České zemědělské univerzity v Praze, mají dvě dospělé děti.

Respondenti pan a paní Bartákoví vlastní ekologický statek (spadající pod ekologické hospodářství), který obhospodařují společně se svými rodiči. Navazují svým hospodařením na rodinnou tradici, která byla také přerušena komunismem. Chovají kozy, ovce, krávy, slepice, kobyly, prase a vlastní několik koček. Nepěstují žádné plodiny. Na své farmě provozují agroturismus. Ani jeden z respondentů neměl zkušenosti s hospodařením a dříve pracovali v jiném oboru. Věk respondentů je okolo 35 let, mají dvě předškolní děti.

Pan a paní Čermákoví jsou ekofarmáři, kteří se zaměřují na produkci zeleniny a ovoce všeho druhu. Plodiny pěstují ekologickým způsobem, nepoužívají chemické hnojiva a postřiky. Chovají drůbež a králíky. Pan Čermák navazuje na rodinnou tradici v hospodaření, a ne rozdíl od paní Čermákové má vystudovaný zemědělský obor. Paní Čermáková nepochází ze zemědělské rodiny a vystudovala humanitní obor. Věk paní Čermákové je 37, jejímu manželovi je 43 let. Mají dvě předškolní děti.

---

¹⁵⁹ Agroturistika je způsob ubytování v přírodě, nejčastěji přímo na farmě. Ubytování je většinou spojeno s ukázkou zemědělských zvířat.

Paní Dlouhá je žena, která se svým mužem a pár zaměstnanci, které přijímá jako brigádníky, hospodaří na třech hektarech půdy. Jejich ekologická zahrada, se soustřeďuje na pěstování ovoce, zeleniny a květin. Paní Dlouhá navazuje na tradici svých prarodičů, kteří pracovali v zemědělství. Pan Dlouhý je vyučený v zahradnickém oboru. Paní Dlouhá vystudovala školu s pedagogickým zaměřením a poté pracovala ve zdravotnictví. Věk ženy je 43 let. Mají pět dětí, kteří studují vysoké školy, různých zaměření.

Další respondentkou je paní Fialová. Vlastní ekologický statek, kde chová zvířata, provozuje agroturistiku, pořádá tábory a akce pro děti. Ve volném výběhu u jejího statku se pasou koně, krávy, osli, kozy a drůbež. Chová i několik koček a psů. Z mléka vyrábí sýry, které pak prodává. Vystudovala školu managementu a školu s pedagogickým zaměřením. Dříve pracovala v oboru služeb. Její partner je zemědělec a s farmou jí pomáhá. Statek objevila a koupila, aniž by tím navazovala na jakoukoliv rodinnou tradici. Věk respondentky je 37 let. Má dvě děti. Jedno je v mladším školním věku a druhé předškolák.

Pan a paní Houskovi žijí na statku v malé vesničce. Koupí tohoto statku navázal pan Houska na rodinnou tradici (jeho prarodiče byli mlynáři). Hospodaří ekologickým způsobem a jejich hlavním cílem je starat se o zvířata a pomáhat jim v nouzi, pořádají na farmě různé akce pro veřejnost. Snaží se chovat zvířata tak, aby měla důstojný život. Chovají zde slepice, husy, holuby, krůty. Dále mají fretku, lišku, káňata, křepelky, králíky, divoké i domácí prase, kozy, ovce, koně a krávu. Prodej některých produktů je spíše vedlejší činností k jejich zaměstnáním - pán se živí přepravou koní a paní je veterinářka. Věk respondenta je 25 let a respondentky 31 let. Děti zatím nemají, ale do budoucna je plánují.

Ekologický statek, který vlastní pan Jasný, je malá usedlost, kterou zdědil po svých prarodičích. Vybudoval zde na 10 hektarech ekologické hospodářství a klade důraz na to, aby lidé znali své dodavatele a hospodařilo se jako za starých časů, bez hnojiv a chemikálií. Proto umožňuje exkurze po své farmě, kde chová koně, krávy a kozla. V létě zde má otevřenou osvěžovnu a hřiště pro děti. Vyučil se truhlářem a pracoval ve

stavebnictví, poté podnikal. Své zkušenosti se zemědělstvím získával postupně. Jeho věk je okolo 40 let. Má dceru, která chodí do základní školy.

Dalším respondentem je pan Lehký. Jeho rodina navazuje svou farmou na rodinnou tradici, statek restituovali a od roku 2006 se na něm hospodaří ekologickým způsobem. Obdělávají asi 22 hektarů půdy a vlastní sad. Pěstují krmné plodiny pro svá zvířata a dále zeleninu, kterou prodávají. Chovají krávy, prasata, ovce, kozy, slepice, psy a kočky. Pan Lehký se vyučil truhlářem. Věk je okolo 45 let. Má děti, školního a předškolního věku.

Poslední respondentkou je paní Nováková. Její rodina navazuje na farmaření, které bylo přerušeno komunismem. Ona sama vyrůstala na vesnici na farmě a tak má k zemědělství vztah, nicméně dříve pracovala jako porodní asistentka. Manžel pochází z Prahy a je chemik. Zkušenosti se zemědělstvím neměli. Na farmě pracuje se svým manželem a synem. Provozují také agroturistiku. Jejich hospodaření se zaměřuje na chov ovcí, mají ale i jiná zvířata, například koně. Hospodaří na 114 hektarech půdy, ekologickým způsobem, na který přešli v roce 1997. Pěstují obilí. Na jejich farmě se také pořádají kurzy rozličného zaměření, od psychologických kurzů až po kurzy spřádání ovčí vlny. Věk respondentky je okolo 45 let. Paní Nováková má dospělé děti.

4. Ekofarmáři a jejich pohled na svět

V této kapitole se budeme věnovat kvalitativní analýze dat, které jsem získala na základě provedených strukturovaných rozhovorů. Představíme témata, která se objevovala v rozhovorech nejčastěji: touha po navázání na tradici svých předků, pohled na společnost, názory na budoucnost, jejich postoje k přírodě, technice a volnému času.

Největší část této kapitoly se věnuje životním hodnotám, cílům a motivům, které ekofarmáři vyznávají, a zkoumá, jak se proměnily v průběhu jejich podnikání.

V těchto kapitolách cituji a čerpám informace z provedených rozhovorů. Pro zachování větší autentičnosti jsem zanechala výroky respondentů v nespisovné formě.

4.1. Rodinná tradice

Většina respondentů nějakým způsobem navazuje na rodinnou tradici v zemědělském odvětví. Některé z těchto tradic sahají i daleko do minulosti. Například pan a paní Abrahámovi mají hospodaření v rodině již dlouhá léta, rodina Tománkova navazuje na více než stoletou tradici.

„Naši předkové tady začínali někdy v 15. století, protože už v 16. století se tady narodil můj předek Jiří. Ale tak jako je tady ten nárok na to dědictví toho statku, takže se to dědilo po mužským pohlaví a vlastně celý ty generace nepřetržitě jsme tady hospodařili až teda do roku 1956, kdy nás vystěhovali.“

Pan Abrahám

„Ano navazujeme na tradici. Více než stoletá, přerušena kolektivizací na čtyřicet let.“

Paní Lehká

Ve většině případů byla tato rodinná tradice zpřetrhána komunismem, kdy byly rodinné statek násilně zkolktivizovány. Většina farmářů nepracovala dříve v zemědělství, ale po vzniku samostatné České republiky a proběhlých restitucích se jim navrátily rodinné statky, na kterých začali hospodařit. Své farmy většinou obhospodařují opět v kruhu rodinném.

„My s manželem, protože manželovi rodiče jsou tady od roku 1992, a v podstatě navazujeme úplně na rodinnou tradici, protože moje prababička s pradědou dostali tenhle statek jako svatební dar. Takže až na s paузama na válku a na komunisty, v podstatě je to navazování.“

Paní Bartáková

Někteří farmáři ale na rodinnou tradici nenavazují a jsou první z rodiny, kteří se pustili do hospodaření. Například paní Fialová si statek sama našla a zakoupila, aby zde mohla ekologicky hospodařit.

„ Moje rodiče nechtěli, abych měla doma nějaké zvíře, a já jsme vždycky říkala, že budu žít na venkově a oni mi vždycky říkali, že až vyrostu, ať si dělám, co chci...“

Paní Fialová

Rodiny na ně nevyvíjely tlak, aby se dali do hospodaření, což bylo nejspíše způsobeno tím, že většina rodičů respondentů již nepracovala v zemědělství, díky zmíněné komunistické kolektivizaci. Pouze pan Abrahám uvedl, že měl předurčenou dráhu v zemědělském odvětví, vystudoval Českou zemědělskou univerzitu v Praze. Rodiny je obvykle neodrazovali od farmaření.

Většina respondentů hospodaří na svých farmách více než čtyři roky. Mají tedy již zkušenost, jak takové hospodaření vypadá a co jim to přináší. Na otázku jestli by do podnikání šli znovu, většina po delší pauze odpoví, že asi ano. Záleželo by samozřejmě na podmínkách. Někteří z nich jsou trochu překvapeni, kolik je to práce, neměli totiž předchozí zkušenost se zemědělstvím. Proto někteří odpovídají, že by do toho šli znovu, ale museli by mít hospodářství s menší rozlohou. V této otázce ale rozhodně nezaznělo jednoznačné: „ano, určitě bych to dělal“. Někteří respondenti jsou dokonce na pochybách, jestli chtějí s farmařením pokračovat, případně uvažují o možné budoucí změně některých postupů či produktů. Jejich hodnoty se ale shodují s ostatními respondenty. Důvod ke změně by byl spíše z důvodu šetření osobních sil.

„Já jsem teď na rozcestí, protože nevím, jestli to chci ještě dělat nebo ne... V momentě, kdy to dělám už 5 let a 5 let to je jen dřina a jen výdaje, tak mě to moc nenaplňuje, nemám zpětnou vazbu. Teď je to pro mě jen dřina, dřina, dřina a pořád přemýšlím nad tím, co dělám špatně a jak to, že to nefunguje...Nemůžu to zlomit, takže mě to víc táhne k bylinám, možná k nějakému zpracování na farmě.“

Paní Dlouhá

Další otázka se pak v návaznosti na odpovědi farmářů a farmářek zaměřovala na to, zda chtějí, aby jejich děti pokračovaly v hospodaření a zda se je do tohoto odvětví snaží nějakým způsobem nasměrovat, nebo zda je jim to jedno. Z odpovědí vyplynulo, že většina by si přála, aby na jejich úsilí někdo navázal a pokračoval v obnovené rodinné tradici. Zároveň ale nechtějí, aby jejich děti musely pracovat tolik jako oni, a také je do této práce nechtějí nutit. Většina si myslí, že budoucnost jejich dětí je na nich samotných a samy se budou v budoucnu rozhodovat, co chtějí dělat. Někteří respondenti měli již děti dospělé a nevypadá to, že ty by chtěly na povolání svých rodičů navázat, ale farmáři doufají, že třeba generace jejich vnoučat naváže. Existují ovšem i rodiny, kde většinou syn již pracuje s rodiči na farmě.

Touha po tom, aby statek někdo převzal, je větší u mužů, než u žen. Ženy většinou nejsou zcela rozhodnuté a kloní se spíše k neurčité odpovědi, že je to opravdu těžká práce za malý výdělek.

„Můj muž říkal, já bych hrozně chtěl, abych to pak mohl jednou všechno přenechat synovi. Tak mu říkám, myslíš tu dřinu? Ten každodenní shon a práci, my nemáme pak večer ani sílu mluvit...To mu chceš nechat? Takže na jednu stranu ano, na druhou stranu ani ne. Byla bych třeba ráda, kdyby na to byli dva a pomáhali si a vycházeli spolu.“

Paní Fialová

Je patrné, že existuje snaha o to, aby rodinná tradice pokračovala, když budou potomci sami chtít.

„V ideálním případě bych chtěl, aby navázali, protože by zase vznikla nějaká kontinuita, která byla přetřhaná, ale to je asi ještě hodně vzdálená budoucnost.“

Pan Čermák

„Tak jako my jsme našim rodičům Pražákům utekli sem, tak třeba naše děti utečou zase do Prahy...No bohužel,no..to se nedá nic dělat, takovej je život. Nemáme jasnou vizi, jak to udělat, aby to tady jednou převzali...a vedli to dobrým směrem, jako my. Bez toho, aby furt počítali peníze, jestli jim to vydělává nebo ne.“

Pan Houska

Někteří na tuto otázku nedokázali odpovědět, protože jejich děti byly ještě malé, a netroufali si odhadnout, jaké budou jejich zájmy, až dospějí. Shodují se ovšem v tom, že rozhodnutí nechají zcela na dětech.

4.2. Co znamená pro ekologické farmáře příroda?

Není asi nijak překvapivé, že všichni respondenti mají k přírodě velice blízko, že je to pro ně něco, bez čeho si neumí představit svůj život. Panuje zde ale různá intenzita potřeby blízkosti přírody. Někteří farmáři uvedli, že by mohli žít i ve městě. Například paní Bartáková tvrdí, že život ve městě by ji nevadil, i když raději žije v přírodě, kde je čistý vzduch a hezké prostředí. Její motiv k farmaření je založen spíše na navázání tradice v rodině. Podle jejích slov, strávila na této farmě krásné dětství, a proto si myslím, že získala vztah k této farmě a chce zde dále hospodařit. Jiní si zase život bez každodenního setkávání s přírodou nedovedou představit.

„To já teda vztah k přírodě teda opravdu nemám, já jsem spíš městskej typ...Takže když mi manžel řekne, že tohle je tenhle pták a ne jinej, tak je to sice zajímavý, ale nepamatuju si to.“

Paní Bartáková

„Já si třeba nedovedu představit, že bych třeba bydlela půl roku ve městě, bez toho, abych mohla každý den jít do lesa nebo prostě dělat něco se zemí.“

Paní Dlouhá

Většina respondentů „utekla“ z velkého města na samotu nebo do vesnice. Někteří ale již na vesnici vyrůstali nebo tam jezdili za svými prarodiči. Jejich vztah k přírodě se ale ve většině případů nezměnil. Vždycky ji považovali za součást života a oni sami se považují za součást přírody. Považují přírodu za přírodní prostředí, které lidi nějakým způsobem samo vychovává, pan Houska označil přírodu za synonymum pro svět.

„Příroda je příroda a my jsme jejich součástí“

Pan Jasný

„Veškerá fauna a flora, která dokáže žít a mít nějaký nárok na uchování svého rodu, svojí generace, bez toho, aby byla nějakým jiným druhem ovlivňována.“

Pan Houska

Dá se říci, že příroda je pro ekologické farmáře na jednom z prvních míst a je to jedna z jejich životních hodnot. Snaží se ji chránit a nezasahovat do ní nevhodným způsobem.

Přistupují k ní s respektem a zároveň je pro ně zdrojem optimismu a nové síly. Váží si přírody a mají k ní osobní vztah.

„Manželka mluví s kyticčkama a ty kyticčky jí prostě rostou. Takže v tom je jako taková ta filosofie, že prostě je to udělaný, je v tom kus lidský práce a s láskou a to je jako odlišný.“

Pan Abrahám

„Jak jsem říkal to původní poslání, člověk by měl nějak žít v souladu s přírodou a nesnažit se nějak ji přetvářet a ničit, ale spíš se o ní starat, aby to trochu bylo hezký.“

Pan Abrahám

„Vztah k přírodě si myslím, že mám dobrý. Tak já když mam tady zvířata, který mam ráda, tak když dojí málo, tak nevím, až tak moc to neřeším, protože pak zas mám něco jinýho a nejede se na takovou tu velkou produkci, ale jede se na tu lidskou tvář. Když máte člověka, kterej prostě neumí běhat, tak ho taky nezabijete.“

Paní Fialová

„Beru to tak, že půl dne dělám něco v lese a půl dne jsem ve městě, kde je takovej vzduch a kde je takový nějak divně, tak jako...půl dne v lese, vás neunaví tolik, jako půl dne v tomhle prostředí.“

Pan Jasný

Na otázku, která zněla, zda učí své děti nějakým způsobem vztahu k přírodě, většina respondentů odpověděla, že se snaží, ale moc to nejde. Buď v sobě mají vztah k přírodě, nebo ho nemají. Doufají, že když děti uvidí jejich práci a budou nějakým způsobem její součástí, vytvoří si vztah k přírodě samy. Rozhodně doufají, že jejich děti nebudou přírodu nijak ničit, a naopak se budou chtít o přírodu starat, k čemuž je i vedou. Nejčastěji se snaží děti naučit vztahu k přírodě přes zvířata.

„Manžel ten je v Českém svazu ochránců přírody, jako se tady angažuje a vedl kroužek a holky vede k tomu, aby poznaly stromy, zvířata...“

Paní Bartáková

„Tak na to jsou moc malý, ale tak jako snažíme se, jsou na poli a vědí že se nemají mravenci zašlapávat a podobně...Určitě. To se nedá...nebo jako nedá...tak bud to v nich je nebo není. Tak doufáme, že je vedeme k přírodě, ale to je těžký.“

Pan a paní Čermákovi

„Co bude dál, to se uvidí, člověk se snaží tak jemně ji k tomu dotlačit (dceru), třeba pres toho koně, to jí ještě jaktak baví. Nalákat jí na tu přírodu.“

Pan Jasný

„Já nevím, já doufám, že když to uvidí a budou toho součástí, že to půjde samo.“

Pan Houska

Syn manželů Novákových s nimi pracuje na farmě, takže tam se očividně podařilo naučit vztahu k přírodě.

Jak vidí farmáři vztah ostatních lidí k přírodě? Bohužel jejich názory nejsou příliš optimistické. Většina z nich doufá, že si lidé vytvoří bližší vztah k přírodě, ale to se stane pouze proto, že jim nic jiného nezůstane. Paní Nováková je nejvíce optimistická, protože jako jedna z mála označila vztah lidí k přírodě jako dobrý. Většina hospodařících spíše doufá v to, že bude dobrý.

Někteří na tuto otázku nemohli odpovědět, protože se podle jejich slov vyskytují pouze v prostředí lidí, kteří smýšlí stejně jako oni a mají blízký vztah k přírodě. Pohled na přírodu většiny společnosti si tedy netroufali odhadnout.

Respondenti tedy vnímají vztah většiny lidí k přírodě jako konzumní a myslí si, že si lidé přírody neváží, pouze ji využívají jako zdroj různých nerostných surovin atd. Většina lidí myslí na to, co je právě teď, a nepřemýšlí nad budoucností.

Někteří si myslí, že lidé na vesnici mají kupodivu menší vztah k přírodě, než ti, kteří žijí ve městě. Myslí si, že je to způsobeno tím, že ti lidé, kteří žijí na vesnici, berou přírodu jako něco samozřejmého. Pro lidi z města je ale příroda něco výjimečného.

„Protože pro lidi z města je příroda jakoby něco, kam se chodí na výlet, jo...Jakoby něco co se chrání a čeho je potřeba si vážit...A na vesnici to je prostě jen nástroj, z kterého se jen něco získává.“

Paní Čermáková

Podobný názor na to má paní Fialová, která se také domnívá, že někteří lidé na vesnici nemají dobrý vztah k přírodě.

Příroda se podle farmářů nijak nešetří a v blízké době se to nějakým způsobem projeví.

„Ted' se každopádně ta planeta nešetří. Ted' si docela všichni chrochtáme. Tak já si myslím, že lidem nic jinýho nezbude, než zlepšit jejich vztah k přírodě. Protože pak zjistíte, že si s náma dělá příroda tak, jako co chce. A že prostě tam je určitá kapacita přírody a my jsme její součástí. Takže ta příroda nám dovolí, že to co v ní je, to si vzít můžeme, ale až to přesáhne mez, tak o ni přijdeme.“

Pan Jasný

Jaký vztah k přírodě mají podle nich jejich sousedé? Respondenti mají se svými sousedy a okolím většinou neutrální nebo spíše záporný vztah. Někteří farmáři si myslí, že je vnímá okolí negativně a nejsou rádi, že na vesnici jsou. Domnívají se, že je to způsobeno hlavně tím, že nesdílí

jejich zájmy, jako je například navštěvování místních hospod. Někteří poukazují na to, že měli problémy s místními, kteří jim jejich hospodářství nepřejí a závidí jim jejich úspěchy v hospodaření. Ve většině případů se pomoci od svých sousedů nedočkají.

„Když jsme tady začínali, tak byla tvrdá zima, a my jsme tady zůstali se ségrou a s malinkatým Martínkem sami, byl úplně malej ještě. A tady v okolí se lidi sázeli na to, jestli to zvládneme a nebo ne, a nikdo nám nepřišel pomoci. Okolní lidi nás tady všichni nesnášej. Tady ty lidi opravdu... a já už jsem to vzdala. Vadí jim ty zvířata a záviděj. Oni žijou úplně jinak.“

Paní Fialová

„Ve vsi jsme za exoty samozřejmě. Podnikat v zemědělství je úchylka a ještě navíc bio, to je ještě jako extrémní úchylka... A jíst zeleninu? Ježišmarjá, kdo to na vesnici dělá? To jako pokud není pasírovaná přes prase, tak to tam nikdo nejí. Ta zelenina, to jim prostě uniká ten smysl.“

Paní Čermáková

„Ostatní, tak jako tady je to malý město, že jo, takže jsou tady lidi, že si myslí, že máme miliony a nemusíme nic dělat. Lidi už nevidí tu práci. Tady nikdy nikdo z nich nebyl, takže to je asi další věc, že opravdu oni soudí jen podle toho, co slyší.“

Pan a paní Bartákoví

4.3. Vztah farmářů k technice

V této kapitole shrnu, jaký mají pohled farmáři na techniku. Technikou zde myslím konkrétně počítač, televizi, auto a zemědělskou techniku.

Opět jsem se ptala, zda se náhled na používání techniky farmářům nějak změnil, od té doby, co začali hospodařit. Nezměnil. Jen pan Jasný uvedl, že dříve byl možná v některých věcech trochu více radikální, ale to že nebylo udržitelné a možná i z pohodlně. Konkrétní případy, ve kterých byl radikálnější, nevedl.

Obecně lze říci, že technika je pro farmáře velkou pomocí. Například bez počítače a internetu si nedovede dnešní život představit ani jeden z nich. Na internetu se prezentují a ostatně, přes internet jsem je objevila, ve většině případů, i já. Administrativa se také provádí na počítači.

„Přes kouřový signály by na nás nikdo nepřišel asi. Pro nás je to ohromná pomoc, zrovna ten počítač.“

Paní Housková

„K elektronice mám taky kladný vztah. Samozřejmě k internetu. To je tady taky jediná možnost spojení s civilizací.“

Paní Fialová

Techniku ve smyslu elektroniky tedy využívají často. Další věcí, která je pro farmáře velice potřebná, je automobil. Všichni farmáři vlastní automobil, ale většina z nich se jej snaží využívat jen v případě, kdy je to nutné. Přemýšlí nad jeho používáním a často upozorňují na množství aut na silnicích. Pan Jasný se například snaží využívat hromadnou dopravu, která je v jeho místě bydliště na dobré úrovni.

„Jako když máme možnost si vybrat ekonomickou a ekologickou variantu, tak si vybereme tu ekologickou. Přemýšlíme nad tím, máme dvě auta, tak se snažíme vždycky jezdit tím úspornějším, když někam jedeme. Jako snažíme se žít ekonomicky. Máme krávu, tak třeba s ní jedeme na dřevo, místo abychom jeli autem.“

Pan a paní Housková

„Dneska třeba mě jímá hrůza, když mi sem přijdou ty děcka. O víkendu jsem je tady měl, a oni prý, ty jedeš domu sockou? A já jsem říkal, co to je? To je metro, autobus... A já říkám, a proč? No tím jezdej uz jen takový... Oni si neuvědomujou, ale tak jako jaká socka? Tak doprčic, tak dobře, je tam víc lidí, možná se tam mačkaj, ale je to normální doprava a naopak je to dobrý, že kdyby každej měl jet po Praze autem, tak jak se tam dostanou? Jaká jako socka.“

Pan Jasný

Do pojmu technika jsem zahrнула i techniku ve smyslu zemědělských strojů. Těch farmářů také využívají, ale ne ve velkém množství a ne všichni. Někteří ale přiznávají, že ji nepoužívají, protože na ni nemají dostatek financí. Jiní jsou rádi, že jim technický pokrok umožnil nakoupit lepší stroje.

„Naše technika stárne a na novou nám nezbyvá dostatek prostředků.“

Paní Lehká

„Máme teď lepší stroje.“

Paní Nováková

„Teď řešíme nějaký nákupy jiných strojů, aby nám to nějak ulehčily a jsme schopný to nějak udělat s menšíma stresama a menšíma nákladama a větší produktivitou.“

Pan Čermák

Pohled na techniku se trochu lišil i podle toho, kolik bylo respondentů let. Starší respondenti spíše uváděli, že technika je potřebná, ale někdy jí už nerozumí nebo se s ní nechtějí učit. Pan Abrahám necítí potřebu nakupovat novou techniku, protože si není jist, jestli po něm statek někdo převezme a tak nechce zbytečně investovat a také se mu nechce se s novou technikou učit. Zároveň někteří z mladších respondentů upozorňovali na to, že jejich rodiče, kteří s nimi hospodaří, neumí s technikou tak dobře zacházet.

„Je to pěkný, to jako uznávám techniku, ale já bych to nechtěl, už teďka.“

Pan Abrahám

„Technika je starší než já, některá, tak když mě to hodně zlobí, tak jsem taky naštvenější, no. Jinak jako samozřejmě chápu, že je potřeba.“

Pan Abrahám

„Mě je 35 let, takže já s počítačem pracuju od té doby, co začaly. Od střední školy, mě to přijde úplně normální. Chápu, že starší chlap asi nechce mít doma počítač, vidím to na svém tátovi. Nechce se s tím učit, protože má mě. Tak proč by se to učil.“

Paní Bartáková

Někteří farmáři ale také vyjádřili, že někdy jsou odpůrci techniky. Jedná se hlavně o nadměrné použití aut, jak už bylo řečeno, a také nadměrné používání velkých zemědělských strojů, které zabíjí některé živočichy. Jako příklad bylo uvedeno sečení louky, kde konvenční zemědělci nehledí na to, zda jsou nějaká zvířata schovaná v trávě, a prostě vše posekají.

„Já jsem třeba odpůrce techniky v tom smyslu, že lidi dneska, když se kouknete v Praze, tak tam v jednom autě sedí jeden člověk... Tak jako, jestli by se tomuhle dalo říkat odpor k technice, tak to se mi jako nelíbí.“

Paní Housková

„Jojo, no tak samozřejmě, protože žijeme už v době, kdy se nepoužívá pazourek a kdy ráda peru v automatické pračce a ne v potoce, tak si užiju tu sekačku a nesekám kosou. Takže jako jo, když se to nepřehání, když nejsou takový ty gigantický stroje, který zabijí hromadu zvířat, ale používá se menší traktor a jezdí se nějak tak uvědoměle.“

Paní Fialová

4.4. Volný čas

V otázce volného času se všichni farmáři shodovali v tom, že ho moc není. Nejčastější odpověď zněla: „Co to je? Volný čas moc nemáme.“ Tato součást života jednoznačně prošla největší změnou v porovnání s dobou, kdy ještě nehospodařili. Když měli předtím více času, většina ráda cestovala a navštěvovala divadla, koncerty a různé kulturní akce, či chodila po horách. Dnes, když si někteří z nich najdou chvíli volného času, vyrazí nejčastěji za kulturou. Sport je fyzicky náročný a fyzické práce mají na statku dostatek, i když paní Housková třeba ráda vyrazí na kolo.

Práce je hodně a zvířata musí jíst každý den, proto se farmáři nedostanou na dovolenou. Právě tento nedostatek volného času a jakousi vázanost k domovu berou mnohdy za největší nevýhodu na celém hospodaření. Pan a paní Houskovi pracují ještě v jiném oboru, takže samotnou práci na farmě pokládají za aktivity ve volném čase. Paní Nováková zase uvedla, že volný čas nepotřebuje, protože ráda pracuje, takže jí nechybí.

Většině farmářů ale volný čas chybí a přáli by si, aby ho měli více. Nejčastějším důvodem je, že by chtěli více času trávit se svými dětmi a je jim líto, že to není možné. Rádi by se ale také někdy našli čas na sebe a odpočinuli si.

„Ano, ve volném čase spíme. To je jediná činnost, kterou jsme ještě nezvládli transformovat do práce. Volný čas, tak jako jo. Kvůli těm dětem spíš. Chybí. Třeba bychom se mohli občas dostat do divadla nebo na nějaký koncert. Občas bychom taky mohli na dovolenou. Chybí mi volný čas, lhala bych, kdybych řekla, že ne.“

Paní Čermáková

„Volný čas neexistuje. Kdybych měla volný čas, tak bych ho asi taky nějak vyplňovala takovou výtvarnou činností. Četbou, turistickou činností, adventní věnce, dekorace, a baví mě pracovat se dřevem, ale na to taky nemám čas. Chybí mi volný čas. No citelně, protože se ze mě stal takovej workoholik a je to od slunka do slunka“

Paní Dlouhá

„No, tak on ten volný čas skoro žádný není. Tak občas někam vyrazíme, třeba do lázní na prodlouženéj víkend, tam se necháme zregenerovat.“

Pan a paní Abrahámovi

4.5. Životní hodnoty a postoje farmářů

V této kapitole budu popisovat jaké cíle, hodnoty a životní postoje mají lidé, kteří pracují v přírodě na své ekologické farmě. Moje původní otázka zněla, zda se jim poté, co začali hospodařit, nějakým způsobem změnily životní hodnoty. Z rozhovorů vyplynulo, že respondenti jsou přesvědčeni, že se jejich hodnoty nijak radikálně nezměnily. Když už se změnily, bylo to způsobeno věkem a životními zkušenostmi, ale nespojilo to s tím, že ekologicky hospodaří. K ekologickému hospodaření se většina respondentů rozhodla z přesvědčení, že příroda se nemá žádným způsobem poškozovat, a že ji někteří konvenčně hospodařící poškozují. Hodnotové postoje tedy stály na počátku ekologicky farmařit.

Dalším z důvodů pro ekologické hospodaření jsou státem a Evropskou unií poskytované dotace (tento důvod uvedla například paní Nováková). Napsala do dotazníku pouze tento důvod. Neuvedla k tomu žádné hodnotové postoje.

„Že je člověk na zdravém vzduchu, a teda to souvisí s každým podnikáním, že jako člověk je svým pánem a myslím, že je to takovej přínos pro životní prostředí, pro planetu a pro lidi. Něčím se člověk musí žít a z něčeho musí platit daně, a zas je to taková činnost, že jo, ale zase je tam něco vidět, když vysázíte 50 stromů, tak tam prostě budou a už tam zůstanou po vás.“

Pan a paní Čermákovi

Většina respondentů vidí v ekologickém hospodaření svůj životní smysl. Je to jejich postoj k životu, jejich životní styl. Nedovedou si představit, že by hospodařili jiným, než ekologickým způsobem.

„Tak to musí bavit. To je jako když chováte včely, nebo děláte nějaký sport závodně, tak to farmaření je taky o nějakém přesvědčení, životním stylu a životní seberealizaci.“

Pan Abrahám

„Pro mě žádná jiná možnost neexistuje, to nemá smysl cpát do půdy hnojiva a jíst to, to je nesmyslný... to... Žádná jiná varianta není.“

Paní Dlouhá

Někteří respondenti zvolili ekologické hospodaření, protože právě neměli jiné zaměstnání. Možná by v životě mohli dělat i jinou práci, ale právě teď se zabývají hospodařením a nejspíše u toho také vydrží, v tento životní moment je tato práce naplňuje.

„Manžel měl ten důvod, že si mě vzal, to byl donucený, chudák, a já tak nějak jsem k tomu dospěla, když jsem sem jezdila; že jako se mi tady líbí, a že tady chci žít a že mi to nevadí. Že bych byla extra zapálená pro zemědělství, to jsem nikdy nebyla, protože jsem dělala ten jinej obor, ale nějak tak to vyplynulo.“

Paní Bartáková

„Tak ono to bylo takový, že to tak nějak vyplynulo... Protože já jsem chtěl hospodařit, jak se hospodařilo dřív, tak jako normálně. Protože mně bylo jasné, jak se hospodaří v těch velkochovech nebo v těch klasických konvenčních hospodářstvích. Prostě, je to špatný pro zvířata i pro lidi, tímto způsobem hospodařit.“

Pan Jasný

Někteří farmáři upozorňují na to, že jejich životní styl je odlišný od stylu většinové společnosti. Označují ho za normální životní styl, v tom smyslu, že by takovýto styl života měl být běžnější. Odlišnost od společnosti také nachází v tom, že mají hodně zvířat a prosazují „environmentální způsob života“ – tak svůj styl života označil pan Abrahám. Někteří respondenti si myslí, že pro většinu společnosti jsou spíše alternativně žijící lidé. Nechtějí ve svém životě dávat příliš velký důraz na materiální hodnoty. Chtějí žít v souladu s přírodou, což pro ně představuje neničení přírody a vnímání přírody okolo sebe.

„Já bych řekl, že můj styl života je normální, takový jaký má být ... To ale je právě to, co je pro ostatní nenormální.“

Pan Houska

„Tohle je trošku jinej životní styl, mám na to trošku jinej pohled, je to v životním stylu. Být spokojenej, v souladu s přírodou, vždyť je to krásný, tady vylezete ven a nejkrásnější je třeba doba senosečí, když člověk vyjede a začne sekat, a teď ta příroda celá zpívá, a vychází sluníčko ráno a to stačí k tomu životu. My jsme to dělali celou dobu, kdy žádná dotace nebyla. My jsme to dělali z přesvědčení.“

Pan Abrahám

„Myslím si, že nás náš život nebo osud, prostě to naše směřování, donutilo... To taky není správné slovo, ale vede zřejmě k tomu, oprostít se od všech zbytečností, na které stejně nemáme peníze a který jsou stejně úplně zbytečný... Jako co, třeba... Já nevím, drahý oblečení, nábytek nebo auta... Já nevím, co ostatní lidi potřebují, drahý alkoholy, jíst nějaký super moderní šíleně drahý jídla z druhýho konce světa. To není ono, to je zbytečný.“

Paní Dlouhá

Vzhledem k velké fyzické námaze a malému výdělku většina farmářů upozorňuje na to, že tento životní styl není nikterak lehký. Je to hodně práce a nemusí se vždy dostavit očekávaný výsledek, jak upozorňuje paní Čermáková.

„To není žádněj jednoduchej způsob života. Dá se žít daleko klidnějším způsobem života.“

Pan Abrahám

„Je to strašná práce, ale fakt strašná. Fyzicky náročná. A pak třeba přijdou deště nebo kroupy a máte po úrodě.“

Paní Čermáková

I přes tyto nevýhody, které se mohou objevit, a často se také objevují, jsou ekofarmáři ve svém životě šťastní. Občas jim některé věci nevycházejí tak, jak by si to přáli, ale obecně lze říci, že jsou spokojení. Paní Bartáková by jen chtěla více svobody, v tom smyslu, že by nechtěla být tolik připoutána ke statku, protože se musí každý den postarat o zvířata.

„Žít tak, aby jsi nemusel toho litovat, a já bych řekl, že samozřejmě že by člověk opravil nějaký kousky ve svém životě, ale když to vezmu globálně, tak my jsme spokojení.“

Pan Abrahám

„Kdybych to měl vyjádřit v procentech, tak asi na 99,5% jsem spokojenej. No určitě bych neměnil zpět za nějakou práci v kanceláři nebo v továrně.“

Pan Čermák

„Spokojená, jo, člověk by měl být spokojený. S tím, co prostě přichází, protože všechno, s čím já jsem konfrontovaná, je pro mě důležitý, to nepřichází náhodně.“

Paní Dlouhá

„Ale asi jsem šťastnější, když mám rodinu, to je jasný, ale svobodu by jsme potřebovali. Tak až na nějaký drobný problémy, tak celkem jo. Jsme šťastní.“

Paní Bartáková

Můj výzkum měl za úkol zjistit, jaké hodnoty jsou pro farmáře důležité. Pro pana Housku je důležité, aby člověk nějakým způsobem prospíval společnosti, aby pomáhal jakýmkoliv způsobem. Pan Abrahám uvedl, že jeho hodnoty se během života změnily.

„Tak určitě, když je člověk mladej, tak si myslí, že zboří svět. Co si budeme povídat, taky jsem byl takovej... No, takže ono potom když stárnete, tak zjistíte, že ty hodnoty se přehodnocují, tím časem. Teď je pro mě nejdůležitější zdraví.“

Pan Abrahám

Respondenti odpověděli, že je pro ně důležitá rodina, zdraví, štěstí a příroda. Opět byl kladen důraz na duchovní, nikoliv materiální, hodnoty. Velice vysoko je ceněna čestnost, tolerance vůči ostatním lidem, úcta ke stáří a porozumění mezi lidmi. Pan Jasný upozorňuje na to, že by se vše mělo dělat s klidným svědomím. Paní Dlouhá si myslí, že člověk by se měl soustředit i na sebe a naučit se zlepšovat, být laskavější, být příjemnější, ovládat se a nesoudit lidi.

Farmáři si nepřejí, aby lidé kradli a podváděli, zároveň si ale myslí, že většina lidí to dnes bohužel dělá; pan Abrahám je přesvědčený, že mladí lidé nemají dostatek hodnot.

„Vysoké morální kvality, ty vám dneska chybí. Skromnost, pokora, rovnost. To jsou takový morální kvality a potom třeba taky dobrá láska a být věrný svému protejšku celý život. To dneska mladý lidem chybí.“

Pan Abrahám

„Teď prostě to jde všechno tak moc dopředu, že moje životní hodnoty by byly, aby každému měl nějaký to svoje políčko, každému by se staral o svoje, a lidi by byli i hodní. Představím si tady tu vesnici, tak kdyby každému dělal něco, jeden by měl včely, jeden by byl truhlář a všichni bysme si tak jako pomáhali, jeden by druhého potřeboval, tak by byly úplně jiné vztahy a úplně by se jinak lidem žilo. Já si myslím, že lidi nepotřebují vůbec peníze, nepotřebují nějaký vymoženosti technický. Potřebují jen mít dobrý zázemí doma, a mít pár přátel okolo, a to si myslím, že má nějaký smysl.“

Paní Fialová

„Důležité je žít a chovat se poctivě.“

Paní Lehká

Další hodnota, která je pro některé farmáře důležitá, je víra. Většina z nich, to nespécifikuje přímo jako křesťanskou víru, ale mezi respondenty jsou i lidé hlásící se ke křesťanské víře. Na otázku, co je Vás v životě důležité, odpověděla paní Nováková:

„Bible - pouštěj svůj chléb po vodě, miluj bližního svého jako sebe samého.“

Paní Nováková

„Já věřící jako v Boha nejsem, žádný náboženství neuznávám. Ale věřím v nějakou asi lidskou spravedlnost, takovou, že všechno dobrý i špatný se lidem jednou vrátí.“ „Na to nevěř, tolika lidem se nic nevrátilo, a byli dobrý a prospěšný. To by tě mohlo zradit.“

Pan a Paní Houskovi

Věří v to, že víra člověka v něco je potřebná. Pomáhá mu žít a také mu dává morální zásady, podle kterých se pak ve svém životě řídí. Někteří si nejsou úplně jisti, zda věří v Boha, ale uvádí, že nějakou svou životní filosofii mají, a podle ní se řídí.

„No, do kostela nechodíme, ale tak filosofii nějakou máme. Takže jako samozřejmě, to si myslím, že je potřeba, aby člověk měl nějakou víru v sobě, v něco. Myslím, že každý člověk co tady nemá nějakou víru, tak je chudej.“

Pan Abrahám

„Ale myslím si, že to není špatný, věřit celkově v nějakou víru, která má nějaký smysl. Protože v tom desateru, ať je církev jakákoliv, tak nebylo nic, co by bylo napadnutelný. Byly to všechno rozumný lidský zásady, z kterých vychází veškerý evropský systém.“

Pan Houska

Poslední část této kapitoly se věnuje cílům, které respondenti mají. Je podle nich důležité mít cíle, ke kterým se můžeme přibližovat v průběhu života. Mezi jejich cíle patří snaha pomoci ostatním lidem, dosáhnout spokojenosti v rodině, být zdraví, zabezpečit děti a rodinu, nedělat si zbytečné problémy a snažit se neustále zlepšovat. Také chtějí, aby jejich práce měla smysl.

„Já jsem měl jenom takovej ten jednoduchej cíl. Založit si rodinu, bejt spokojenej, mít zdravé děti a to mi stačí. A potom aby člověk dělat to, co ho baví. A myslím, že největší neštěstí je nemít zdraví a dělat práci, která mě nebaví.“

Pan Abrahám

„A moje životní filosofie je přesně tohle: pracovat, mít se dobře, ale aby se měli dobře i ty, o který se staráte, to znamená děti, rodina, zvířata. Vše, co je okolo vás. Aby fungovala nějakým způsobem rodina, nějak dohromady.“

Paní Fialová

4.6. Pohled farmářů na dnešní společnost a budoucnost

Názor respondentů na dnešní společnost v našem státě není příliš dobrý. Myslí si, že zde chybí duchovní hodnoty a lidé si jen nashromáždí materiální věci pro sebe. Mezi lidmi chybí úcta, smysl pro spravedlnost a většina lidí krade. Jejich hlavním kritériem je hlavně já.

„Dřív byli ty lidi skálopevně přesvědčeni, že Bůh je vidí pořád. Nebyli tak všichni, ale ty lidi byli. Dneska to takhle nikdo nemá. Dneska každé krade dřevo a jde o to, aby je nikdo neviděl. Bere to tak, že pokud ho nevidí člověk, tak ho nevidí nikdo. Jo a to jim stačí ke štěstí a pak si říkají o sobě, že jsou dobrý, beztrestný. Ale to znamená jen to, že je nikdo neviděl, a ne to, že oni to nedělali.“

Pan Houska

Respondenti také odpovídali, že se dnes vytrácí všeobecná úcta, a to nejen mezi lidmi, ale úcta obecně k prostředí, ve kterém žijeme. Rodina podle nich už nemá takovou hodnotu jako dříve, panují mezi nimi i obavy, že rodina zcela zmizí. Paní Fialová si myslí, že někteří lidé jsou zlí proto, že nedělají povolání, které by je nějakým způsobem naplňovalo a přinášelo jim smysl života.

„A vytrácí se rodina, přeci člověk byl odjakživa založen na to, aby byl v rodině, a to si myslím, že taky chybí hodně. Chování strašný. Úcta člověka k člověku...(odmlka)...prostě si myslím, že dneska je hrůzostrašný.“

Pan Abrahám

„Ty lidi opravdu jsou zloději. A tady na tý vsi teda strašným způsobem. Kdyby měli přístup k těm milionům a miliardám, tak ukradnou ty miliardy. Oni k nim přístup nemají, tak si kradou tady brambory, tak to prostě je. Úcta k věcem ostatních chybí.“

Pan Houska

Dále si společnost již neumí vážit některých hodnot. Lidé už nedokážou rozeznat, co jsou důležité hodnoty a co ne. Podle respondentů

mají špatné životní hodnoty, které jsou založeny na individualismu a materialismu. Lidé neuvažují dopředu, nezajímá je, co nastane v budoucnu. Podle respondentů je na lidi vyvíjen ohromný psychický tlak, a oni tak nemají čas zastavit se a zamyslet se nad tím, co je důležité.

„Já myslím, že teď hlavně chybí pokora, že jste vy mladí hodně vychovávaný k užasnému individualismu, k loktaření a že vám utíká ten pravej smysl života.“

Pan Abrahám

„Biozemědělství mi nepřijde, že by mělo problém, problém má celá společnost. Mně přijde, že jakoby už si nevážíme věci, kterejch bysme si vážit měli a vážíme si věci, které nic nepřináší.“

Paní Čermáková

„Někteří lidé mají raději takový jednorázový věci, prostě vůbec neuvažujou dopředu. Oni maj problém, tak kupujou, vyhazujou, kupujou, vyhazujou. Tam neexistuje něco, že by nějak přemýšleli.“

Pan Jasný

V mých rozhovorech se objevilo jedno téma, které jsem nečekala a které mne překvapilo. Objevilo se téměř u všech respondentů, aniž bych se jich na toto téma konkrétně ptala. Bylo to téma konce světa. Téměř všichni respondenti se shodli na tom, že někdy v nepřilíš vzdálené budoucnosti, nastane něco, co by se dalo nazvat koncem světa. Neuměli to definovat nějak přesně, jejich vize nebyla příliš konkrétní, ale všichni očekávají velký zlom. Uvedli, že lidé si berou z přírody tolik, že tak zatěžují přírodní prostředí kolem sebe, že žijí tak rychle, že je současný stav naprosto neudržitelný. Jediné, co je zastaví, bude nějaká ohromná změna. Nikdo z nich si neumí představit, kam to půjde dál. Klíčovými faktory těchto vizí jsou vyčerpání zdrojů energie a naprostý nedostatek jídla.

„Musí se tady stát fakt něco hrozného a kdo ví, kdo z nás to teda přežije, ale jinak to ty lidi nezastaví. Když si člověkem vezme, co tady jelo po staletí, co se změnilo za 10 let, za 20 let a za poslední rok... to jde všechno hrozně rychle.“

Paní Fialová

Svoje ekologicky hospodařící zemědělství pokládají za jedinou trvale udržitelnou možnost. Jsou rádi, že mohou být samostatní a na rozdíl od lidí ve městě se nemusí tolik spoléhat na energie a zásobování.

Myslím si, že možná trochu doufají v takový konec světa. Konec světa, který pro ně představuje společnost lidí, kteří nešetří přírodu, nemají morální zásady a starají se jen o sebe. Přesto jsou někteří z nich stále optimističtí a věří, že po očekávaném zlomu se společnost zase „napraví“ a vyjde správným směrem, směrem trvale udržitelným i do budoucna.

„Doufám v ne konec světa, ale v to, že se musí stát něco zásadního, protože ta planeta už takhle nemůže dál. Nevím, co se tady může stát... A já si myslím, že lidi nedostanou rozum.“

Paní Fialová

„Myslíme si, že tohle je špatně...prostě špatně. Já nevím jak to říct jinak. Taky tak tiše čekáme konec světa.“

Paní Čermáková

„Je fakt, že třeba, vy si to třeba taky možná neuvědomujete, ale my žijeme v době,že tohle jednou skončí. Protože takovýmhle způsobem, co teďka, jak vůbec ty lidi žijou a co tady protýká energie, co bylo dřív...“

Pan Jasný

„Jak bych to řekla, prostě v posledních letech... Dřív to bylo tak, jako člověk měl nějakou ošklivou myšlenku a bylo to jako když konkrétně nějakému člověku takhle peříčkem někdo zamává pod nosem, ale dneska už je to jako když mu bodne nůž do srdce. Prostě už je to tak zhuštěný ty energie a všechno je tak rychle a na doraz, zřejmě to souvisí i s tím Májským kalendářem a co říkají o roce 2012, to nebude jakože konec světa, jakože konec světa, ale musí se změnit tady to, to vyřazování lidí a to je ta přeměna, která by měla přijít.“

Paní Dlouhá

Závěr

Tato diplomová práce se věnuje životním hodnotám lidí, kteří žijí ekologickým způsobem života. Jsem si vědoma, že mnou provedený výzkum a informace z něj získané nejsou reprezentativní ani obsahově vyčerpávající. Výzkum byl omezen svým rozsahem pouze na 10 farmářů, kteří tvoří pouhou menšinu ekologicky hospodařících osob. Přesto však aspiroval na objevení či potvrzení některých životních hodnot zkoumaných osob. V této kapitole navážu na úvodní teoretickou část, přesněji na kapitolu *Životní styl*, ve které popisují schéma životního stylu, které je uvedeno v knize *Sociologie životního stylu*.¹⁶⁰

Jaké tedy byly cíle výzkumu? Zkoumat životní hodnoty lidí, jejich postoje, a snažit se pochopit jejich životní styl. Zjistili jsme, že životní hodnoty těchto lidí nejsou materiální, ale především duchovní. Mezi nejdůležitější hodnoty řadí úctu k přírodě i k lidem, starost o prostředí okolo sebe, čestnost, pravdomluvnost a snahu být prospěšný. Je pro ně rovněž důležitá tradice a v mnoha případech návaznost rodinného podnikání. Váží si svobody a nezávislosti, kterou jim tato práce dává. Zároveň jsou ale svázáni s farmou, protože se musí každý den starat o zvířata a to omezuje jejich svobodu. Tento fakt je pro ně jednou z nevýhod.

Kdo byl výzkumným cílem? Výše zmíněné životní hodnoty jsme zkoumali u ekologických farmářů, kteří vlastní biofarmu, na které i hospodaří. Tito lidé se rozhodli žít a pracovat na své farmě a svůj život podřizují práci na farmě, ke které mají osobní vztah. Studovali jsme farmáře, kteří hospodařili na své ekofarmě nejméně čtyři roky. Právě práce na ekofarmě byla charakteristickým znakem zkoumané skupiny. Věk respondentů se pohyboval od 25 let do 65 let, nacházeli se tedy v různých životních fázích. Na mé otázky odpovídali ve svém volném čase.

Prostředí, kde se realizuje životní styl respondentů, je obvykle samota nebo malá vesnice. Pojí je blízký vztah k přírodě a odmítání (v různé míře) materiálních statků. Zjistili jsme, že životní prostředí pro ně

---

¹⁶⁰ Pozn. Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: *Sociologie životního stylu*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o

představuje důležitou hodnotu. Starají se o přírodu kolem sebe a učí své děti vztahu k přírodnímu prostředí, někdy tak činí nevědomě, ať už formou poznávání a pojmenovávání přírody kolem sebe, nebo pomocí práce na farmě a osobního přístupu ke zvířatům.

Čím se řídí jejich životní styl, jakou mají motivaci k uskutečňování tohoto nelehkého života? K jejich motivům patří návaznost na tradici, hluboký vztah k přírodě, přesvědčení, že tato cesta je jako jediná trvale udržitelná. Někteří začali ekologicky hospodařit, protože neměli jiné zaměstnání, avšak poté, co několik let hospodařili, se jejich vztah k přírodě posilnil a dnes by nedělali jinou práci. Zodpovědnost k lidem a k životnímu prostředí považují za základní morální pravidlo.

Na otázku *Za kolik?* Tedy jaká je jejich ekonomická situace, odpovídali podobně: jejich ekonomická situace není příliš příznivá, ale existují důležitější věci než peníze. Raději myslí ekologicky než ekonomicky. Vzhledem k tomu, že, jak již bylo řečeno, nemají potřebu nakupovat a hromadit materiální statky, nehraje jejich relativně nízká životní úroveň (v měřítkách západní konzumní společnosti) důležitou roli. Pro ekologické farmáře tvoří životní úroveň spíše kvalita života než kvantita věcí, které někteří k životu potřebují. Kvalitní život je pro ně zdravý život, který je prospěšný okolí, přírodě i lidem. Materiální statky hrají důležitou roli pouze jako nástroje k farmaření.

Za Čím jdou? Chtějí, aby se společnost zamyslela nad svými hodnotami, dokonce si i tak trochu přejí velkou změnu – v podobě „konce světa“. Konce světa, ve kterém lidé kladou do popředí ekonomické a materiální hodnoty před duchovními. Chtějí, aby se společnost zamyslela nad svým chováním a sobeckým čerpáním přírodních zdrojů, chtějí, aby začala uvažovat ekologicky a udržitelně. Naději na změnu vidí v budoucnosti. A to především ve svých dětech, které, jak většina z nich doufá, navážou na jejich práci a budou ve svých životech aspirovat na úctu k druhým, zdraví a udržitelnost rozvoje.

Josef Vavroušek popisuje deset alternativních hodnot a postojů, které by měli lidé zastávat. Ne všechny tyto hodnoty byly zkoumány v mém výzkumu, avšak ty, které se v něm objevily, zde popíši.

Vztah člověka k přírodě. Z mého výzkumu vyplynulo, že vztah ekofarmářů k přírodě je velice kladný. Přírodu, či vztah k přírodě, považují za svou osobní hodnotu a chovají se k ní s úctou a nemají k ní kořistný přístup.

Vztah lidského individua ke společnosti. V této oblasti by si farmáři přáli, aby se vztah okolí vůči nim změnil. Aby lidé více chápali smysl jejich hospodaření a v některých případech je i více uznávali a neškodili jim. Přáli by si, aby lidé více mysleli na přírodu a ve společnosti bylo více úcty a tolerance. Těší je, když lidé mají zájem o jejich ekologické hospodaření a když lidé více přemýšlí o svém chování mezi sebou i o chování k životnímu prostředí.

Vztah k toku času a smyslu dějin. Jak již bylo řečeno, podle farmářů je neustálé zvyšování a zrychlování ekonomického růstu zcela neudržitelné a musí nutně nastat zlom. Doufají, že tento zlom přiměje lidi, aby se chovali zodpovědněji, a přinutí je zamyslet se nad kvalitou svých životů.

Vztah ke smyslu vlastního života. Smysl života farmářů je založen na duchovních hodnotách. Nemyslí si, že jejich život by byl dobře prožit, kdyby kladli důraz na materiální statky a co nejvyšší výdělek. Pro ně je luxus to, že mohou žít v souladu s přírodou a mohou žít s klidným svědomím, že neublíží jiným ani životnímu prostředí, které chtějí zachovat i pro budoucí generace. S tím souvisí vztah ke svobodě a zodpovědnosti, vztah k budoucím generacím a vztah k vlastnímu životu, který podle farmářů má mít každý v sobě. Myslet zodpovědně a nebrat více, než je potřeba. Myslet nejen na sebe, ale i na ostatní.

Vztah k věcem společným. Vavroušek v popisu této hodnoty upozorňuje na pasivitu lidí k věcem společným. V případě ekologických farmářů nelze o pasivitě mluvit. Příroda je pro ně věcí společnosti, o kterou by se měl každý člověk starat, protože nakonec i on je součástí přírody. Ekologičtí farmáři začínají od sebe – jejich život se řídí hodnotami a postoji, které jsou založeny právě na myšlence vztahu k přírodě, k věci společné všem lidem.

Výzkum ekologicky hospodařících lidí ukázal, že jejich životy nejsou jednoduché – nejcitelněji po stránce ekonomické, ale například i po stránce vztahu k nezúčastněným osobám či nedostatku volného času. Ekologičtí

farmáři však mají jasně stanovené priority, které řídí jejich každodenní životy, pomáhají jim překonávat těžkosti a naplňovat cíl jejich životního stylu – ochranu přírody.

Použitá literatura

Slovníky

Jandourek Jan, 2001: Sociologický slovník. Praha: Portál.

Velký sociologický slovník, 1996. Díl 2, P-Ž. Praha: Karolinum.

Tištěná literatura

Bauman Zygmunt, 2004: Individualizovaná společnost. Praha: Mladá fronty

Beck Ulrich, 2011: Riziková společnost. Praha: Slon.

Duffková Jana, Urban Lukáš, Dubský Josef, 2008: Sociologie životního stylu. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o.

Ganguly Prabir, 1997 : Trvale udržitelný rozvoj. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava.

Hendl Jan, 2008: Kvalitativní výzkum. Praha: Portál.

Honzík Karel, 1958: Co je životní sloh. Praha: Československý spisovatel.

Katrňák Tomáš, 2004: Odsouzení k manuální práci, Praha: Slon.

Keller Jan, 1995: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. Praha: G plus G.

Klíma Ivan, 2001: Jak přežít blahobyt. Brno: Doplněk

Librová Hana, 1994: Pestří a zelení. Brno: VERONICA

Librová Hana, 2003: Vlažní a váhaví. Brno: Doplněk.

Naess Arne, 1993: Ekologie, pospolitost a životní styl. Bratislava: ABIES.

Odbor statistiky zemědělství, lesnictví a životního prostředí, 2007 :
Ekologické zemědělství v roce 2005. Praha: Český statistický úřad.

Papoušek Jiří, 2000: Hovory o ekologii. Praha: Portál.

Rosenzweig Milan, 1991: Životní hodnoty. Praha: Komenium.

Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2006: Ekologické zemědělství
v praxi. Šumperk: PRO – BIO.

Šarapatka Bořivoj, Urban Jiří a kolektiv, 2005: Ekologické zemědělství.
Šumperk: PRO – BIO.

Švaříček Roman a Šeďová Klára a kol., 2007: Kvalitativní výzkum
v pedagogických vědách. Praha: Portál.

Časopisy

Magazín Koktejl, červen 2001. Ročník X. Číslo 6. Ústí nad Labem: Czech
Press s.r.o.

Internetové zdroje:

Www.eagri.cz [online]. Akční plán 2011 -2012. [cit.15.10.2012]. Dostupné
z WWW:<[http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.p
df](http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.pdf) >.

Www.agronavigator.cz [online]. Akční plán. [cit.15.10.2012]. Dostupné
z WWW:<<http://www.agronavigator.cz/ekozem/attachments/AP.pdf> >.

Www.pro-bio.cz [online]. Kdo jsme. [cit.1.10.2012]. Dostupné z WWW:
<<http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/25/ziju-bio/svaz-pro-bio/kdo-jsme>>.

Www.eagri.cz [online]. 2011. [cit.4.10.2012]. Ekologické zemědělství. Dostupné z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/>>.

Www.mzp.cz [online]. Zákon o životním prostředí. [cit.4.10.2012]. Dostupné z WWW:<<http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/5b17dd457274213ec12572f3002827de?OpenDocument>>.

Www.agronavigator.cz [online]. 17.8.2004 [cit.4.7.2012]. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství. Dostupný z WWW: <<http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ids=265&ch=26&typ=1&val=16773>>.

Přílohy

Příloha č. 1 : Zahrada ekofarmy. Foto: autor.

Příloha č. 2 : Zvířata na ekofarmě. Foto: autor.

Příloha č. 3 : Zvířata na ekofarmě. Foto: autor.

Příloha č. 4 : Zvířata na ekofarmě. Foto: autor.